

PROVINSIALE KENNISGEWING 118 VAN 2017

SUID-AFRIKAANSE SKOLEWET, 1996 (WET NR 84 VAN 1996)

SAMESTELLING EN VERKIESING VAN BEHEERLIGGAME VAN
OPENBARE SKOLE VIR LEERDERS MET SPESIALE ONDERWYSBEHOEFTE

Ek, Mthandeni Erick Dlungwana, Lid van die Uitvoerende Raad belas met onderwys in die Provinsie KwaZulu-Natal het ingevolge artikels 24 en 28 van die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 (Wet nr 84 van 1996), soos gewysig, aangeleenthede wat verband hou met Beheerliggame, soos beoog in hierdie bylaag, bepaal.

BYLAAG

Omskrywings

1. In hierdie kennisgewing het enige woord of uitdrukking waaraan 'n betekenis in die Wet toegewys is, tensy uit die samehang anders blyk, 'n soortgelyke betekenis, en beteken -

"Assistent Skooldiesbeampte" 'n persoon in diens van die Departement of Beheerliggaam en deur die Skooldiesbeampte aangestel om bystand tydens verkiesings te lewer, maar wat nie die hoof van 'n skool mag wees waar verkiesings gehou word nie, en ook nie as 'n kiesbeampte by enige ander skool aangestel is nie;

"dag" 'n kalenderdag met inbegrip van Saterdag, Sondag en openbare vakansiedae;

"Departement" die KwaZulu-Natal Departement van Onderwys;

"Distrikskiesbeampte" 'n senior distriksbeampte by 'n distrikskantoor wat verantwoordelik is om oor die verkiesingsproses in die distrik toesig te hou en dit te bestuur;

"eerste vergadering" 'n vergadering wat uitsluitlik gehou word vir die verkiesing van ampsdraers na afhandeling van die verkiesing van lede van die Beheerliggaam;

"gekombineerde skool" 'n openbare skool wat leerders van grondslagfase tot senior fase of senior fase tot verdere-onderwys-en-opleidingsfase of grondslagfase tot verdere onderwys-en-opleidingsfase inskryf;

"gekoöpteerde lede" –

- (a) lede sonder stemreg wat gekoöpteer is om die Beheerliggaam by te staan om sy funksies uit te voer;
- (b) die eienaar van die privaateiendom waarop die openbare skool geleë is en wat nie oor stemreg beskik nie;
- (c) lede met stemreg wat gekoöpteer is in afwagting van die tussenverkiesing om uittredende ouerlede te vervang wat nie hulle termyn voltooi het nie;

"geslote vergadering" 'n vergadering wat slegs oop is vir –

- (a) ouers vir die verkiesing van ouers;
- (b) opvoeders vir die verkiesing van opvoeders;
- (c) lede van die personeel vir die verkiesing van lede van die personeel; en
- (d) leerders van die verteenwoordigende raad van leerders;

"hoof" die opvoeder wat aangewys is of waarnaem as die hoof van 'n openbare skool en belas is met die professionele bestuur en administrasie van die skool;

"Hoof van Departement" Hoof van Departement van Onderwys in die Provinsie KwaZulu-Natal;

"kieser" 'n ouer in die ouerkomponent, 'n opvoeder in die opvoederkomponent, 'n lid van die personeel in die lid-van-die-personeelkomponent en 'n leerder van die verteenwoordigende raad van leerderskomponent;

"lid" 'n lid van die Beheerliggaam;

"Lid van die Uitvoerende Raad" die Lid van die Uitvoerende Raad belas met onderwys in die Provinsie KwaZulu-Natal;

"lid van personeel" 'n persoon wat ingevolge die Staatsdienswet, 1994 (Wet nr 103 van 1994) of die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 (Wet nr 84 van 1996), soos gewysig, aangestel is en wat nie 'n opvoeder by die skool is nie;

"Minister" die Minister van Basiese Onderwys;

"openbare skool" 'n openbare skool vir leerders met spesiale onderwysbehoefte;

"opvoeder" enige persoon wat ander persone onderrig, opvoed of oplei of wat professionele onderwysdienste by 'n openbare skool lewer met inbegrip van professionele terapie en onderwyskundige sielkundige dienste maar sluit nie 'n persoon in wat aangestel is om uitsluitlik buitekurrikulêre dienste te lewer nie;

"ouers" –

- (a) die biologiese of aanneem-ouer of wettige voog van 'n leerder;
- (b) die persoon wat wettiglik toesig oor die leerder het; of
- (c) die persoon wat onderneem om die verpligtinge van 'n persoon bedoel in paragrawe (a) en (b) met betrekking tot die leerder se opvoeding op skool te vervul;

"Provinsiale Kiesbeampte" 'n senior provinsiale beampte by 'n provinsiale kantoor belas om toesig oor die verkiesingsproses in die Provinsie te hou en dit te bestuur;

"skool" 'n skool wat leerders in een of meer grade van Graad R tot Graad 12 inskryf;

"Skoolkiesbeampte" 'n skoolhoof, waarnemende skoolhoof of 'n beampte wat nie by die skool in diens is nie en wat deur die Hoof van Departement aangestel is om Skoolbeheerliggaamverkiesings te behartig;

"stemreg" die reg om te stem vir –

- (e) ouers vir die ouerkomponent;
- (f) opvoeders vir die opvoederkomponent;
- (g) lid van die personeel vir die lid van die personeelkomponent; of
- (h) verteenwoordigende raad van leerders vir die leerderkomponent;

"verkiesingsdag" 'n volledige dag wat deur die skool opsy gesit is met die oogmerk om verkiesings vir 'n SkoolBeheerliggaam in plaas van 'n verkiesingsvergadering te hou;

"verkiesingsmonitors" beamptes of belanghebbendes wat uit die provinsiale of distrik-verkiesingstaakspanne gekies is en deur die Hoof van Departement goedgekeur is, óf as waarnemers, óf as toesighouers, óf as opsieners van verkiesing;

"verkiesingsvergadering" –

- (a) vier afsonderlike verkiesingsvergaderings wat uitsluitlik gehou is vir die benoeming en verkiesing van alleenlik ouers, alleenlik opvoeders, alleenlik lede van die personeel wat nie opvoeders is nie, alleenlik leerders van die verteenwoordigende raad van leerders, na gelang van die geval; en
- (b) 'n tussenverkiesing;

"verteenwoordigende raad van leerders" (VRL) 'n verteenwoordigende raad van leerders ingestel ingevolge artikel 11 van die Wet; en

"Wet" die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 (Wet nr 84 van 1996) soos gewysig.

Samestelling van Beheerliggame vir openbare skole

- 2. (1) Die lede van die Beheerliggaam van 'n openbare skool bestaan uit die volgende lede -
  - (a) verkose lede;
  - (b) die hoof uit hoofde van sy of haar amptelike hoedanigheid; en

- (c) gekoöpteerde lede met of sonder stemreg, na gelang van die geval.
- (2) Die verkose lede van 'n Beheerliggaam bedoel in subklousule (1) (a) bestaan uit die volgende –
- (a) ouers van leerders by die skool;
  - (b) opvoeders by die skool;
  - (c) lid van die personeel wat nie 'n opvoeder by die skool is nie;
  - (d) leerders by die skool van Graad 8 of hoër gekies uit die VRL, indien van toepassing.
- (3) Die volgende is geskik vir aanstelling as lede van 'n Beheerliggaam -
- (a) verteenwoordigers van 'n borgliggaam of -liggame, indien van toepassing;
  - (b) verteenwoordigers van organisasies of ouers van leerders met spesiale behoeftes, indien van toepassing;
  - (c) verteenwoordigers van organisasies vir gestremde persone, indien van toepassing;
  - (d) gestremde persone of persone wat deur gestremdes in die gemeenskap aangestel is; en
  - (e) 'n kundige of kundiges in die toepaslike veld vir spesiale onderwysbehoefes.
- (4) Die getal aangestelde lede kan, afhangende van die omstandighede en die behoeftes van die skool, uit enige kategorie kom; dog, die aantal aangestelde lede mag nie vyf (5) oorskry nie.
- (5) Die ouerlede, opvoederlede, lede van die personeel- en leerderlede van 'n Beheerliggaam moet, afhangende van die tipe gradering van die betrokke skool, voldoen aan Skedule A van hierdie kennisgewing.
- (6) Voor enige jaarvergadering vir die verkiesing van ampsdraers, moet die Beheerliggaam vasstel of daar enige toename of afname in leerdertal was soos bedoel in Skedule A, en indien daar –
- (d) 'n toename in die inskrywings was wat 'n bykomende vakature in die Beheerliggaam tot gevolg het, moet sodanige vakature slegs verklaar word indien die toename in die leerdertal 10% of meer is; en
  - (b)(i) indien daar 'n afname van 10% of meer in leerdertal was en sodanige afname vereis dat een of meer opvoeders en een of meer leerders van die VRL die posisie in die Beheerliggaam moet ontruim, moet die opvoeder (of opvoeders na gelang van die geval) of leerder (of leerders na gelang van die geval) wat die laagste getal stemme ontvang het die posisie ontruim; of
  - (ii) indien lede behoorlik verkies is waar geen stemming plaasgevind het nie, moet die komponent wat deur die afname in inskrywing geraak word by wyse van geheime stem bepaal wie die posisie in die Beheerliggaam moet ontruim.
- (7) Die toename of afname in leerdertal sal lei tot óf 'n vakature in die ouerkomponent óf 'n lid van die ouerkomponent wat sy of haar posisie in die Beheerliggaam moet ontruim.

Ampstermyn

3. (1) 'n Beheerliggaam word vir 'n tydperk van drie (3) jaar verkies tensy anders deur die Lid van die Uitvoerende Raad bepaal.
- (2) Die Lid van die Uitvoerende Raad bepaal die ampstermyn van die Beheerliggame van alle skole.
- (3) Indien die Beheerliggaam -
- (a) ses (6) maande of minder oor het voordat sy ampstermyn verstryk, kan die Lid van die Uitvoerende Raad op redelike gronde en ondanks sodanige tydperk, bepaal dat die verkiesings op 'n datum gehou word wat deur hom of haar bepaal word; of
- (b) meer as ses (6) maande oor het voor die verstryking van sy ampstermyn, kan die Lid van die Uitvoerende Raad, na oorlegpleging met die betrokke Beheerliggaam, 'n datum bepaal wanneer die verkiesings moet plaasvind, ondanks die onverstreke tydperk van sy ampstermyn.
- (4) Behoudens klousules 2(2) word alle lede, uitgesonder lede van 'n VRL, ingevolge 2(2)(d), vir 'n tydperk van drie (3) jaar verkies.
- (5) Die ampstermyn van 'n Beheerliggaamlid wat 'n leerder is wat ingevolge klousule 2(2)(d) gekies is, is een (1) jaar.
- (6) Behoudens klousule 3(3), beklee 'n lid van 'n Beheerliggaam sy amp tot die verstryking van die ampstermyn van die Beheerliggaam of die uittrede lid.
- (7) Indien die Hoof van Departement, op redelike gronde, bepaal dat 'n Beheerliggaam opgehou het om een of meer funksies ingevolge die Wet te verrig, kan die Hoof van Departement behoudens klousule 22 en 25 van die Wet, sy funksie opskort en -
- (a) voldoende persone aanstel om al of een of meer sodanige funksies van die Beheerliggaam te verrig vir 'n tydperk wat nie drie (3) maande te bowe gaan nie;
- (b) die tydperk bedoel in subklousule (7)(a) verleng vir tydperke wat nie drie (3) maande op 'n keer te bowe gaan nie, welke gekombineerde tydperk nie een (1) jaar te bowe sal gaan nie; en
- (c) moet verseker dat 'n Beheerliggaam verkies word binne een (1) jaar na die aanstelling van die persone bedoel in subklousule (7)(a).
- (8) Behoudens subklousule 6, kan 'n lid van 'n Beheerliggaam herverkies word, na gelang van die geval, na die verstryking van sy of haar ampstermyn.

Lidmaatskap van 'n Beheerliggaam

4. (1) Die Beheerliggaam van 'n skool met spesiale behoeftes bestaan uit die volgende lede -
- (a) ouers van leerders by die skool ingeskryf waarvoor 'n Beheerliggaam verkies word, bestaande uit een ouer meer as die gekombineerde totale getal lede bedoel in subklousules (1)(b), (c), (d) en (e);
  - (b) 'n opvoeder of opvoeders, afhangende van die leerdertal by die skool soos aangetoon in Skedule A hierby aangeheg;
  - (c) een (1) lid van die personeel verkies deur die lede van die personeel wat by die skool in diens is waarvoor 'n Beheerliggaam verkies word;
  - (d) leerders, waar van toepassing, verkies deur lede van die VRL komende van die VRL in 'n skool met graad agt of hoër, waarvan die getal leerders bepaal word ingevolge Skedule A;
  - (e) die hoof, wat die Hoof van Departement in 'n skool in sy amptelike hoedanigheid verteenwoordig;
  - (f) gekoöpteerde uit die gemeenskap, indien enige, met dien verstande dat die getal lede nie vyf (5) sal oorskry nie;
  - (g) 'n lid of lede wat 'n organisasie of organisasies van ouers van leerders met spesiale onderwysbehoefte verteenwoordig, indien van toepassing;
  - (i) 'n lid of lede wat 'n organisasie of organisasies van verbandhoudende gestremde persone verteenwoordig, indien van toepassing;
  - (j) 'n lid of lede wat gestremde persone in die gemeenskap verteenwoordig, indien van toepassing; en
  - (j) 'n lid of lede wat kundiges in die veld van spesiale onderwysbehoefte verteenwoordig.
- (2) 'n Beheerliggaam van 'n openbare skool wat op private eiendom geleë is, kan die eienaar van die private eiendom waarop die skool geleë is of die benoemde verteenwoordiger van sodanige eienaar, sonder enige stemreg, koöpteer.

Verkiesbaarheid

5. (1) 'n Persoon is nie verkiesbaar as lid van 'n Beheerliggaam nie indien -
- (a) hy of sy geestesongesteld is en as sodanige verklaar is deur 'n bevoegde hof;
  - (b) hy of sy ongerehabiliteerd insolvent is;
  - (c) hy of sy skuldig bevind is aan 'n misdryf en tot gevangenisstraf gevonnissen is sonder die keuse van 'n boete vir 'n tydperk van ses (6) maande of nog nie sy of haar volle vonnistydperk uitgedien het nie;
  - (d) hy of sy as ongeskik verklaar is om met kinders te werk soos bepaal ingevolge die Kinderwet, 2005 (Wet nr. 38 van 2005), soos gewysig;
  - (e) sy of haar naam naam opgeneem is in die Nasionale Register vir Seksoortreders saamgestel ingevolge die Wysigingswet op Seksuele Oortredings en Verbandhoudende Aangeleenthede, 2007 (Wet nr 32 van 2007)
  - (f) hy of sy 'n ouer is maar nie 'n Suid-Afrikaanse burger is nie en nie in besit van 'n permanente of tydelik verblyfpermit is nie;

- (g) hy of sy nie meer in die kategorie val van lede wat hy of sy verteenwoordig het tydens sy of haar verkiesing nie; of
  - (h) sy of haar lidmaatskap beëindig is deur die Hoof van Departement ingevolge artikel 18A van die Wet of enige ander toepaslike wetgewing.
- (2) 'n Lid ontruim sy of haar amp indien hy of sy -
- (a) nie aan die vereistes voldoen nie soos in klousule 4(1) uiteengesit;
  - (b) gediskwalifiseer word ingevolge subklousule (1);
  - (c) bedank;
  - (d) tot afsterwe kom;
  - (e) van twee (2) opeenvolgende gewone vergaderings van die Beheerliggaam afwesig was sonder om skriftelik verskoning aan te bied;
  - (f) van die amp onthef word ingevolge artikel 18A van die Wet;
  - (g) geraak word deur 'n afname van meer as 10% in die leerdertal soos bedoel in klousule 2(6)(b);
- (3) Die hoof moet –
- (a) ten alle tye verseker dat die Beheerliggaam behoorlik saamgestel is ingevolge hierdie kennisgewing;
  - (b) die Kringbestuurder skriftelik, binne vyf (5) nadat daar bevind is dat 'n lid nie verkiesbaar is nie, in kennis stel van 'n lid wat nie langer verkiesbaar is as lid van die Beheerliggaam nie.
- (4) By ontvangs van die inligting bedoel in subklousule (3), moet die Kringbestuurder in beheer van die betrokke skool, die distrikkiesbeampte skriftelik en binne vyf (5) dae na ontvangs van die inligting in kennis stel van 'n lid wat nie langer verkiesbaar is as 'n lid van die beheerliggaam nie.
- (5) Die Distrikkiesbeampte moet –
- (a) binne vyf (5) dae na ontvangs van die inligting in subklousule (4) die inligting verifieer;
  - (b) indien die inligting geverifieer is, die lid in kennis stel dat hy of sy nie langer verkiesbaar is as 'n lid van die Beheerliggaam nie; en
  - (c) seker maak dat hy of sy sy of haar posisie ontruim.

Aanstelling van Provinsiale Kiesbeampte

6. (1) Die Hoof van Departement moet skriftelik 'n Provinsiale Kiesbeampte, 'n adjunk Provinsiale Kiesbeampte en assistent Provinsiale Kiesbeamptes aanstel.
- (2) Die Provinsiale Kiesbeampte moet -
- (a) verseker daar is voldoende publisiteit vir die verkiesing;
  - (b) reël vir die aanstelling van een of meer beamptes in diens van die Departement om tydens die verkiesing bystand te lewer as assistent Provinsiale Kiesbeamptes;

- (c) verseker dat daar aan wetgewing en prosedure voldoen word met betrekking tot die verkiesings;
  - (d) die hulbronne koördineer om doeltreffende en regverdige beheerliggamverkiesings te hou;
  - (e) verseker dat die materiaal en prosedure vir die opleiding van distriks- en Skoolkiesbeamptes en spanne in plek is en dat opleiding geskied soos beplan;
  - (f) meesters (template) van alle dokumente wat vir die verkiesing vereis word, ontwikkel en voorsien;
  - (g) geskille besleg wat met die verkiesings verband hou en nie op skool- of distriksvlak besleg kan word nie;
  - (h) 'n verkiesingskedule vir alle skole in die Provinsie opstel;
  - (i) die verkiesingsproses in die Provinsie monitor en evalueer;
  - (j) 'n databasis saamstel van Beheerliggame wat hulle amp opneem;
  - (k) ondersoek instel soos deur die Hoof van Departement bepaal; en
  - (l) die induksie van nuutverkose Beheerliggamelede monitor.
- (3) Die adjunk Provinsiale Kiesbeampte en die assistent Provinsiale Kiesbeamptes verleen bystand aan die Provinsiale Kiesbeampte met die uitvoering van sy of haar funksies en pligte.

Verkiesing van Distrikskiesbeamptes

7. (1) Die Hoof van Departement moet skriftelik 'n Distrikskiesbeampte, 'n adjunk Distrikskiesbeampte en assistent Distrikskiesbeamptes aanstel.
- (2) Die Distrikskiesbeampte moet -
- (a) reël vir die aanstelling van een (1) of meer beamptes van die Departement om bystand tydens die verkiesing te verleen as Assistent Distrikskiesbeamptes;
  - (b) die verkiesingsproses in die distrik koördineer;
  - (c) reël vir die aanstelling van Skoolkiesbeamptes;
  - (d) voldoening aan die verkiesingsproses verseker;
  - (e) die Skoolkiesbeamptes met raad bedien aangaande die boogde strategie en implementering van die verkiesing in die distrik en toesien dat die proses verloop soos ooreengekom;
  - (f) 'n bestuurplan opstel om die provinsiale regulasies te implementeer;
  - (g) verseker dat elke skool oor 'n kiesbeampte in ooreenstemming met die provinsiale regulasies beskik, en dat skoolverkiesingspanne daargestel word;
  - (h) verseker dat alle kiesbeamptes wat op skoolvlak werk genoegsaam opgelei is en weet wat hulle rolle behels;
  - (i) verseker dat die alle kiesbeamptes die provinsiale verkiesingskennisgewing en ander dokumente betyds ontvang;
  - (j) verseker dat verkiesingsvoorspraak gedoen is soos beplan;
  - (k) verseker dat die totale verkiesingsproses gemonitor word;

- (l) verseker dat die name en kontakbesonderhede van die persone wat op Beheerliggame verkies word op die toepaslike vorms voltooi en by die hoof en die distrikskantoor ingedien word binne ses dae nadat die verkiesing plaasgevind het;
  - (m) verseker dat die datavorm van die skoolhoof ontvang en by die distrik ingedien word binne sewe (7) dae na die eerste vergadering waartydens die ampsdraers verkies is;
  - (n) geskille besleg wat verband hou met die verkiesings wat nie op skoolvlak besleg kon word nie;
  - (o) 'n databasis ontwikkel van nuutverkose Beheerliggame en die databasis aan die Provinsiale Verkiesingskoördineerder stuur; en
  - (p) 'n geskrewe distriksverslag oor verkiesings saamstel en by die provinsiale verkiesingskoördineerder indien.
- (3) Die Adjunk Distrikskiesbeampte en die Assistent Distrikskiesbeamptes moet die Distrikskiesbeampte met die uitvoering van sy of haar funksies bystaan.
- (4) Die adjunk Distrikskiesbeampte en Assistent Kiesingsbeamptes kan die Distrikskiesbeampte met raad bedien aangaande enige aangeleentheid wat met die verkiesings in verband staan.

Aanstelling van Skoolkiesbeamptes

8. (1) Die Hoof van Departement moet 'n Skoolkiesbeampte skriftelik aanstel vir die verkiesing van ouers, opvoeders, lede van die personeel en vir leerders van die VRL as lede van 'n Beheerliggaam van 'n openbare skool.
- (2) 'n Hoof mag nie as 'n kiesbeampte aangestel word by die skool waar hy of sy in diens is nie.
- (3) Die Skoolkiesbeampte moet een (1) of meer beamptes of opvoeders in die diens van die Departement of deur die SkoolBeheerliggaam in diens geneem skriftelik aanstel om bystand te verleen as Assistent Kiesbeamptes.
- (4) Die Skoolkiesbeampte moet voor sit by alle verkiesingsvergaderings met inbegrip van tussenverkiesings en die verkiesing van ampsdraers vir die duur van die ampstermyn van die verkose Beheerliggaam. In buitengewone omstandighede, sou die Skoolkiesbeampte nie beskikbaar wees om voor te sit by enige verkiesingsvergadering nie, moet die Hoof van Departement 'n Skoolkiesbeampte skriftelik vir daardie verkiesingsvergadering aanstel.
- (5) Die Skoolkiesbeampte en die Assistent Skoolkiesbeampte mag nie 'n kandidaat of die voorsteller of sekondant van 'n kandidaat wees nie.
- (6) Die pligte van 'n Skoolkiesbeampte is om, onder meer, -
- (g) in oorleg met die skoolhoof te verseker dat 'n kennisgewing met besonderhede van die datum, tyd en plek van die benoeming en verkiesingsvergadering opgestel word en deur die skoolhoof afgestuur word;

- (h) te verseker dat daar 'n geskikte plek is vir die benoeming en verkiesingsvergadering;
- (i) te verseker dat die skoolverkiesingspan kennis dra van die verkiesingsproses wat gevolg staan te word en voldoen aan die verbandhoudende wetgewing;
- (j) in te gryp en enige geskil op die dag van die verkiesing by te lê;
- (k) die verkiesingsuitslae by die distrikskantoor in te dien; en
- (l) voor te sit by 'n vergadering wat wat byeengereop is vir die aanstelling van lede om in die Beheerliggaam te dien.

Aanvaarbare gedragstandaarde vir die Provinsiale, Distriks- en Skoolkiesbeamptes

9. (1) Ondanks die aanvaarbare gedragstandaard, bevoegdhede en pligte soos voorgeskryf in die Wet asook in ander verbandhoudende wetgewing en beleidsdokumente, moet die provinsiale, distriks- en Skoolkiesbeamptes -
- (a) eerlik en met waardigheid handel;
  - (b) op 'n onpartydige wyse handel;
  - (c) vertrou wees met die verkiesingsproses en die toepaslike wetgewing;
  - (d) die verkiesing behartig ingevolge die provinsiale voorskrifte;
  - (e) met skoolbestuurders en lynbestuur saamwerk;
  - (f) die stemproses op 'n onpartydige en regverdige wyse bestuur;
  - (g) probleme wat mag opduik met beleefdheid hanteer;
  - (h) vriendelik en pligsgetrou wees; en
  - (i) nie sy of haar mandaat oorskry nie.
- (2) 'n Kiesbeampte moet 'n eed of plegtige verklaring, in 'n formaat wat deur die Hoof van Departement bepaal word, onderteken voordat hy of sy die pligte van 'n kiesbeampte mag uitoefen.
- (3) Die gedrag van werknemers van die Department wat as kiesbeamptes aangestel is, word gereguleer deur die verbandhoudende departementele wetgewing en beleidsdokumente.

Kieserslys

10. (1) Die hoof moet 'n afsonderlike kieserslys vir vir elke van die volgende opstel -
- (a) ouers;
  - (b) opvoeders;
  - (c) lede van die personeel; en
  - (d) leerders van die VRL;
- (2) Die kieserslys moet soos volg opgestel word –
- (e) Die kieserslys vir ouers moet opgestel word vanaf die skooltoelatingsregister. Stemgeregtigdes is daardie persone wie se name in die toelatingsregister verskyn of wat bewys kan lewer dat hulle ouers is soos in die Wet omskryf. Slegs twee (2) ouers per leerder is geregtig om te stem.
  - (f) Die kieserslys moet al die opvoeders insluit wat by die skool in diens is.

- (g) Die kieserslys vir lede van die personeel moet al die lede van die personeel insluit wat by die skool in diens is.
  - (h) Die kieserslys vir leerders moet al die lede van die VRL insluit.
- (3) Die volgende riglyne moet deur die hoof in aanmerking geneem word om bewys van ouerskap te bepaal ten opsigte van die persoon wat onderneem om die verpligtinge na te kom van die biologiese, aannemende, wettige voog of die persoon wat geregtig is op die versorging van 'n leerder in omstandighede waar bogenoemde steeds leef -
- (a) Die redes van die persoon wat onderneem om die verpligtinge van die bogenoemde na te kom;
  - (b) by wie die leerder tuisgaan;
  - (c) waar die huis geleë is van die persoon wat onderneem om die verpligtinge van die biologiese, aannemende, wettige voog of die persoon wat geregtig is op versorging na te kom;
  - (d) die nabyheid van die huis van die persoon bedoel in subklousule 10(3)(c) hierbo aan die skool;
  - (e) die verpligtinge bedoel hierbo moet wyer strek as finansiële verpligtinge en oorweging moet geskenk word aan die verpligting met betrekking tot die leerder se opvoeding en die dag-vir-dag versorging en ondersteuning van die leerder;
  - (h) die algehele betrokkenheid en verantwoordelikheid van die persoon wat onderneem om die verpligtinge na te kom van die persone bedoel in subklousule (3)(c) hierbo met betrekking tot die leerder;
  - (i) indien die leerder ander broers en suster in die skool het, moet oorweging geskenk word aan wie ouerskap vir die ander broers en suster aanvaar. Die inligting wat verskaf word met betrekking tot die ander broers en susters moet vergelyk word met die inligting wat verskaf word met betrekking tot die betrokke leerder;
  - (h) die verhouding van die persoon wat onderneem om die verpligtinge met betrekking tot die leerder na te kom;
  - (i) die skoolhoof moet 'n redelike ondersoek in die gemeenskap doen om vas te stel wie die gemeenskap as die ouer beskou;
  - (l) enige ander redelike verduideliking vir die persoon wat onderneem om die verpligtinge te vervul van die persone hierbo bedoel; en
  - (m) elke saak moet op eie meriete behandel word en die skoolhoof moet verseker dat daar konsekwentheid is met die neem van besluite om enige persoon as 'n ouer te aanvaar.
- (4) Die hoof van die skool moet minstens 14 dae voor die verkiesingsvergadering 'n brief opstel waarin ouers in kennis gestel word van die verkiesingsvergadering en dit moet vergesel gaan van die toepaslike vorm wat saam met die leerder aan die ouers gestuur word met die doel om die ouers uit te nooi om die huidige kieserslys te besigtig en om hulle besonderhede by die skool op te dateer, indien nodig.

- (5) Almal wat benoemings doen en benoemdes sekondeer, moet persone wees wie se name op die kieserslys vir hulle spesifieke kiesafdeling van verteenwoordiging op die Beheerliggaam dien.
- (6) Enige opdatering wat met die kieserslys verband hou, moet na die hoof verwys word minstens sewe (7) dae voor die verkiesingsdatum.

Kennisgewing van benoeming en verkiesingsvergadering

11. (1) Die hoof van 'n skool wat 'n verkiesingsvergadering hou moet kennisgewings opstel wat die datum, tyd en plek van die benoeming en verkiesingsvergadering uiteensit.
  - (2) Die verkiesing van die opvoederkomponent, lede van die personeel-komponent en VRL-komponent moet die verkiesing van die ouerkomponent voorafgaan.
  - (3) Minstens 14 dae voor die datum van die eerste verkiesingsvergadering moet die hoof van die skool afskrifte uitstuur van die kennisgewing van die verkiesing.
  - (4) Die hoof moet verseker dat hy of sy –
    - (a) 'n afskrif van die kennisgewing van die verkiesingsvergadering van ouers aan elke leerder by die skool oorhandig tesame met 'n mondelingse instruksie dat die kennisgewing aan die leerder se ouers oorhandig moet word, of hy of sy moet 'n afskrif van die kennisgewing per pos aan die ouers stuur;
    - (b) 'n afskrif van die kennisgewing van die verkiesingsvergadering van opvoeders aan die opvoeders oorhandig;
    - (c) 'n afskrif van die kennisgewing van die verkiesingsvergadering van lede van die personeel aan die lede van die personeel oorhandig;
    - (d) 'n afskrif van die kennisgewing van die verkiesingsvergadering van die VRL aan elke lid van die VRL oorhandig;
    - (e) sorg dat afskrifte van sodanige kennisgewings op opvallende plekke by die skool vertoon of aangebring word en op geskikte en opvallende plekke in die gemeenskap; en
    - (f) die kennisgewing op enige wyse sirkuleer wat vir die skoolgemeenskap gepas is so lank as wat dit nie die lede van die skoolgemeenskap benadeel nie.
  - (5) Die hoof moet verseker –
    - (a) dat die kennisgewings in die skool se taal van onderrig is en waar prakties in die huistaal van die leerders;
    - (b) alle ouers aangemoedig word om an die verkiesing deel te neem.
  - (6) Indien 'n nuwe skool tydens die termyn van die Beheerliggaam tot stand kom, moet die verkiesingsvergadering van die nuwe skool binne 60 dae van die totstandkoming van die skool gehou word.

Stemreg

12. (1) Elke ouer wie se naam op die kieserslys verskyn -
- (a) is geregtig om te stem vir ouerlede van die Beheerliggaam; en
  - (b) beskik oor een stem ten opsigte van elke benoemde met 'n maksimum getal stemme gelyk aan die getal ouers wat verkies staan te word.
- (2) Elke opvoeder, met inbegrip van die hoof, wat by 'n skool in diens is -
- (a) is geregtig om vir opvoederlede te stem; en
  - (b) beskik oor een stem vir elke benoemde met 'n maksimum getal stemme gelyk aan die getal opvoederlede wat verkies staan te word.
- (3) Elke lid van die personeel by die skool -
- (a) is geregtig om vir 'n lid van die personeel te stem; en
  - (b) het een stem.
- (4) Indien die skool net oor een (1) van die personeel beskik, word daardie lid as behoorlik verkies beskou word om op die Beheerliggaam te dien.
- (5) Elke lid van 'n VRL -
- (a) is geregtig om vir leerderlede te stem; en
  - (b) beskik oor een (1) stem ten opsigte van elke benoemde met 'n maksimum getal stemme gelyk aan die getal van leerderlede wat verkies staan te word.
- (6) By volmag stem is nie toelaatbaar nie.

Kworum vir 'n benoeming en verkiesingsvergadering

13. (1) 'n Kworum van vyftien (15) % van kiesers op die kieserslys moet teenwoordig wees voordat daar met die benoeming en verkiesingsvergadering voortgegaan kan word.
- (2) Indien die kworum in subklousule (1) nie gekonstitueer is nie –
- (a) moet die vergadering verdaag en 'n tweede vergadering geskeduleer word vir 'n ander dag nie minder as sewe (7) dae en nie meer as 14 dae vanaf die dag waarop die vergadering verdaag het; en
  - (b) moet die hoof van die skool voldoen aan die prosedure voorgeskryf in klousule 11(4)(a) tot (f).
- (3) Die geskrewe benoemings wat voor die verdaagde vergadering ontvang is sal bykomend tot nuwe benoemings oorweeg word by die hergeskuleerde vergadering.
- (4) Die kennisgewing met betrekking tot die tweede vergadering moet meld dat geen kworum vir die tweede vergadering vereis word nie.

Benoemings vir 'n verkiesingsvergadering

14. (1) Die Skoolkiesbeampte moet skriftelik 'n Assistent Skoolkiesbeampte aanstel om as sekretaris vir die vergadering te dien en om die notule vir die verrigtinge op te stel.
- (2) Buiten die verkiesingsmonitors en die Assistent Skoolkiesbeamptes, moet die Skoolkiesbeampte nie enige persoon wat nie stemgeregtig is toelaat om 'n vergadering by te woon nie of die verkiesing van 'n persoon toe te laat wat nie as kandidaat kwalifiseer ingevolge klousule 2 nie.
- (3) Die Skoolkiesbeampte moet kiesers versoek om bewys van identiteit voor te lê in die vorm van 'n Suid-Afrikaanse identiteitsdokument, of identiteitskaart, 'n geldige paspoort of bewys van tydelike of permanente verblyf vir nie-Suid-Afrikaanse burgers.
- (4) Alvorens met die verkiesing van lede van 'n Beheerliggaam voortgegaan word, moet die Skoolkiesbeampte die volgende onder die aandag van kiesers bring -
- (a) dat die ampstermyn van die huidige skool Beheerliggaam verstryk het en dat lede amptelik in kennis gestel is;
  - (b) dat die verkiesingsvergadering 'n geslote vergadering is;
  - (c) dat die bepalings van klousule 5, 'n persoon onbekwaam maak vir lidmaatskap van 'n Beheerliggaam;
  - (d) die getal persone wat verkies staan te word;
  - (e) dat elke benoemde geskondeer moet word deur 'n ouer, opvoeder, lid van die personeel of leerder van die VRL, na gelang van die geval, wat stemgeregtig is;
  - (f) dat kiesers tydens benoemings verteenwoordiging in ag moet neem en verseker dat die benoemings verteenwoordigend is van geslag, ras en, waar moontlik, benoemings insluit van persone met gestremdhede;
  - (g) dat 'n kieser een stem het vir elke vakature wat gevul staan te word; en
  - (h) dat stemming by wyse van geheime stembrief geskied; en
  - (i) dat 'n griesprosedure bestaan soos bedoel in klousule 25.
- (5) Tydens die benoemingsperiode moet die Skoolkiesbeampte -
- (a) die tyd vir benoemings bepaal en toewys;
  - (b) die kiesers aangaande die tyd toegewys, inlig;
  - (c) voldoende tyd toelaat vir die benoeming van kandidate tydens die benoemingsfase; en
  - (d) aandui dat die tyd vir benoemings verstryk het.
- (6) 'n Persoon kan in sy of haar afwesigheid benoem word mits die –
- (a) voorsteller en sekondant van die benoemde by die vergadering teenwoordig is en 'n benoemingsvorm voltooi het; en
  - (b) die benoemde persoon 'n skriftelike bevestiging dat die benoeming aanvaar is aan die hoof stuur.

-
- (7) 'n Benoemingsvorm wat behoorlik deur die voorsteller, sekondant en die benoemde voltooi is moet binne sewe (7) dae en nie minder as vier en twintig (24) uur voor die aanvang van die vergadering deur die Skooldiesbeampte ontvang word nie.
- (8) By die vergadering kan 'n kandidaat mondelings benoem word deur -
- (a) 'n ouer van 'n leerder by die skool ingeskryf, vir 'n vakature ingevolge klousule 4(a);
  - (b) 'n opvoeder by die betrokke skool in diens, vir 'n vakature ingevolge klousule 4(b);
  - (c) 'n lid van die personeel by die betrokke skool in diens, vir 'n vakature ingevolge klousule 4(c);
  - (d) 'n leerder van die VRL ingevolge klousule 4(d), na gelang van die geval, mits 'n ander ouer, opvoeder, lid van die personeel of 'n leerder van die VRL, na gelang van die geval, die voorstel sekondeer en die benoemde persoon die vergadering mondelings of skriftelik, indien hy of sy afwesig is, in kennis stel dat hy of sy bereid is om as lid van die Beheerliggaam te dien, indien hy of sy verkies word.
- (9) 'n Skooldiesbeampte moet -
- (a) 'n persoon wat 'n kandidaat benoem die geleentheid bied om die kandidaat aan die vergadering voor te stel en redes te gee vir die benoeming; of
  - (b) 'n benoemde kandidaat die geleentheid bied om hom- of haarsself aan die vergadering voor te stel.
- (10) Tydens die benoemings, moet die Skooldiesbeampte die benoemings oorweeg en die benoeming van enige kandidaat verwerp wat -
- (a) nie benoem is in ooreenstemming met klousule 14 nie;
  - (b) nie bekwaam is ingevolge klousule 5 nie; of
  - (c) nie die benoemingsform voltooi het nie tensy skriftelike bewys aan die Skooldiesbeampte gelewer is dat sodanige benoemde gewillig sal wees om as 'n lid van die Beheerliggaam te dien.
- (11) Die Skooldiesbeampte moet die name van die benoemdes aankondig wie se benoemings aanvaar is en sorg dat benoemingsvorms behoorlik voltooi word.
- (12) Indien die totale getal benoemdes wie se benoemings aanvaar is –
- (a) minder is as die getal lede vereis ten opsigte van die betrokke kategorie, moet 'n nuwe vergadering binne 14 dae belê word waartydens nuwe bykomende benoemdes benoem moet word;
  - (b) gelyk is aan die getal lede vereis ten opsigte van die betrokke kategorie, moet die Skooldiesbeampte verklaar dat elke aanvaarde benoemde behoorlik verkies is; of
  - (c) die getal vakatures oorskry, moet die Skooldiesbeampte onmiddellik na die sluiting van die benoemings, die name van die kandidate op 'n geskikte swartbord of enige ander oppervlakte wat skoon en sigbaar is vir elkeen wat by die vergadering teenwoordig is, neerskryf en die stembriewe voorberei.

- (13) By 'n skool waar daar een lid van die personeel is, moet die Skoolkiesbeampte daardie lid meedeel dat hy of sy behoorlik op die Beheerliggaam verkies is.

Stemmery by die verkiesingsvergadering

15. (1) Elke kieser het een (1) stem vir elke vakante posisie wat gevul staan te word op die Beheerliggaam.
- (2) Die Skoolkiesbeampte moet stembriewe voorberei en moet -
- (g) verseker dat elke stembrief die skoolstempel op het of enige ander onderskeidende kenmerk wat voorkom dat daar met die stembriewe gepeuter word; en
  - (h) die Verkiesingsproses verduidelik, die maksimum getal benoemdes waarvoor gestem staan te word, vermeld, asook hoe om die stem te registreer deur of 'n kruisie (x) te maak, nommers te gebruik of deur name te skryf.
- (3) 'n Kieser moet die naam of name van die kandidaat of kandidate wat deur hom of haar verkies word op die stembrief aandui wat deur die Skoolkiesbeampte verskaf word ingevolge subklousule 2(b).
- (4) 'n Persoon wat geregtig is om te stem moet sy of haar stem in die geheim op die stembrief aanbring en die opgevoede stembrief in 'n boks of ander geslote houer plaas wat vir hierdie doel verskaf is.
- (5) 'n Persoon wat nie in staat is om sy stem op die stembrief te merk nie soos bedoel in subklousule (3), kan 'n mondelingse versoek vir hulp aan die Skoolkiesbeampte of die Assistent Skoolkiesbeampte rig om sy of haar stem op die stembrief langs die gepaste kandidaat te merk.
- (6) Die Skoolkiesbeampte moet enige persoon met 'n gebrek bystaan of enige persoon wat om enige rede nie in staat is om sy stem te merk nie.
- (7) Die versoek om bystand en die voltooiing van die stembrief bedoel in subklousule vyf (5) moet in privaatheid gedoen word in 'n gebied wat deur die Skoolkiesbeampte vir daardie doel geormerk is maar binne die gebied waar die stemmery plaasvind.
- (8) Indien 'n stembrief per abuis bederf word terwyl die persoon sy of haar stem uitbring, moet die Skoolkiesbeampte –
- (a) 'n nuwe stembrief met dieselfde nommer as die bedorwe stembrief aan die persoon uitreik en die word "duplikaat" op die nuwe stembrief aanbring;
  - (b) die bedorwe stembrief bewaar en dit duidelik as "bedorwe" merk;
  - (c) rekord hou van al die bedorwe stembriewe op die betrokke vorm; en
  - (d) die rekord van bedorwe stembriewe en die stembriewe tesame met ander verkiesingsdokumente bewaar.

- (9) Die Skoolkiesbeampte moet 'n stembrief verwerp -
- (a) wat sonder 'n skoolstempel of die onderskeidende kenmerk bedoel in subklousule (2)(a) is;
  - (b) met meer kruisies (x) gemerk as die getal vakatures op die Beheerliggaam;
  - (c) met die naam van 'n persoon of persone wat nie benoem is nie; of
  - (d) wat op so wyse voltooi is dat dit onseker is in watter benoemde of benoemdes se guns die die stem uitgebring is.
- (10) Nadat al die kiesers hulle stemme uitgebring het, moet die Skoolkiesbeampte en die Assistent Skoolkiesbeamptes die stemme tel in die teenwoordigheid van drie waarnemers aangestel deur diegene wat die vergadering bywoon om die telproses waar te neem.
- (11) In die geval van 'n gelykopuitslag tussen kandidate na 'n verdere stemming, moet die Skoolkiesbeampte die dooiepunt oplos deur 'n muntstuk op te skiet en die wenner bepaal deur 'n keuse tussen kop of stert.
- (12) Die Skoolkiesbeampte moet die uitslae tydens die verkiesingsvergadering aankondig en die kandidate wat die meeste stemme op hulle verenig het as die verkose lede van die Beheerliggaam verklaar.
- (13) Die getal stemme wat 'n persoon in hierdie verkiesing behaal, bepaal nie die uitkoms van die verkiesing van ampsdraers wat ingevolge klousule 17 verkies word nie.
- (14) Die Skoolkiesbeampte moet die aandag van die leerders op artikel 32 van die Wet vestig wat die status van minderjariges op die Beheerliggaam uiteensit.

Aanstelling van lede

- 16.** (1) Die hoof moet, 21 dae voor die verkiesingsdatum, aan die Distrikskiesbeampte die bylae voorlê wat die samestelling van die Beheerliggaam aandui soos bedoel in Skedule A.
- (2) Die hoof moet, 14 dae voor die die verkiesingsdatum, 'n skriftelike uitnodiging aan die volgende instellings of persone stuur en hulle uitnooi om 'n vergadering by te woon om verteenwoordigende lede in ooreenstemming met klousule 4(g) tot (k) aan te stel -
- (a) borgliggame, indien van toepassing;
  - (b) organisasies van ouers van leerders met spesiale onderwysbehoefes, indien van toepassing;
  - (c) organisasies van gestremde persone, indien van toepassing;
  - (d) gestremde persone in die gemeenskap, indien van toepassing; en
  - (e) kundiges in die toepaslike veld van spesiale onderwysbehoefes.
- (3) Die Skoolkiesbeampte moet by die vergadering voor sit en die verrigtinge bedoel in subklousule (2) behartig.

- (4) By die vergadering moet die Skoolkiesbeampte gelas dat –
- (a) organisasies wat by die vergadering teenwoordig is, verteenwoordigers aanwys om op die Beheerliggaam te dien ingevolge die bylae bedoel in subklousule (1);
  - (b) die organisasies hom of haar voorsien van die volledige besonderhede van die aangestelde persoon met inbegrip van die naam, adres, kontaknommer en e-posadres;
  - (c) indien die aangestelde persoon ophou om 'n lid van die organisasie te wees, moet die organisasie skriftelik –
    - (i) die Beheerliggaam oor die status van die lid inlig;
    - (ii) die aanstelling terugtrek;
    - (iii) terselfdertyd 'n verteenwoordiger aanstel; en
    - (iv) die naam en volledige besonderhede bedoel in subklousule (4)(b) hierbo aanstuur.
  - (d) meer as een kundige kan aangestel word afhangende van die skool se behoeftes.
- (5) Die vergadering bedoel in subklousule (2) moet die ouers se verkiesingsvergadering voorafgaan.
- (6) Die totale getal lede wat ingevolge subklousule (2) aangestel word, moet nie vyf (5) oorskry nie.
- (7) By ontvangs van die name van die aangesteltes bedoel in subklousule 16(2) en nadat die Skoolkiesbeampte hom- of haarself vergewis het dat die aangestelde die aanstelling as 'n lid van die Beheerliggaam aanvaar het, moet die SkoolBeheerliggaam onverwyld en skriftelik elke aangestelde in kennis stel van sy of haar aanstelling as 'n lid van die Beheerliggaam.

Verkiesing van ampsdraers

17. (1) Die Skoolkiesbeampte kan 'n vergadering belê met die uitsluitlik doel om ampsdraers te verkies op die dag van ouers se verkiesingsvergadering indien –
- (a) die 14-dae-kennisgewing ingevolge klousule 11(3) wat uitgereik is aan ouers, opvoeders, lede van personeel en leerders van die VRL inligting bevat het dat die vergadering vir die verkiesing van ampsdraers sal plaasvind op die dag van die ouerverkiesing; en
  - (b) daar aan die kworumvereistes van die eerste vergadering voldoen is.
- (2) Indien die vergadering vir die verkiesing van ampsdraers nie plaasvind ingevolge subklousule (1) nie, moet die Skoolkiesbeampte die eerste vergadering van die Beheerliggaam belê binne sewe (7) dae na die datum van die ouers se verkiesingsvergadering.
- (3) Die Skoolkiesbeampte sit voor by enige vergadering wat belê word vir die verkiesing van ampsdraers. Voor die verkiesing van ampsdraers moet die Skoolkiesbeampte die lede van die beheerliggaam inlig aangaande –
- (a) die verantwoordelikhede van ampsdraers; en

- (b) die nodigheid om te verseker dat verteenwoordiging in aanmerking geneem word by die verkiesing van ampsdraers.
- (4) By die eerste vergadering van die Beheerliggaam moet die lede by wyse van geheime stemming 'n -
- (a) voorsitter;
  - (b) onder-voorsitter;
  - (c) tesourier; en
  - (d) sekretaris kies.
- (5) Enige lid van die Beheerliggaam verkies of aangestel ingevolge die kategorieë van persone bedoel in klousule 4(a), 4(f), 4(g), 4(h) en 4(i) en 4(j) kan as die voorsitter van die Beheerliggaam dien.
- (6) Die ampstermyn van ampsdraers is een (1) jaar.
- (7) Na die verstryking van die ampstermyn van ampsdraers moet die Skoolkiesbeampte die verkiesing van die ampsdraers vir die volgende termyn hou.
- (8) 'n Ampsdraer kan herverkies word na die verstryking van die ampstermyn.
- (9) Op versoek van die Beheerliggaam kan die hoof 'n lid van sy of haar personeel aanwys om die tesourier en sekretaris van die Beheerliggaam by te staan.
- (10) Waar, weens enige rede, die amp van een van die ampsdraers vakant raak, moet die Beheerliggaam by die eerste vergadering nadat die vakature ontstaan het een van sy lede verkies om die vakature te vul vir die onverstreke tydperk van sy voorganger.
- (11) Die hoof moet, binne 14 dae na die verkiesing, die Hoof van Departement voorsien van die besonderhede van die nuwe ampsdraers met inbegrip van name, identiteitsnommers, telefoon- of selnommers, faksnommers, adresse en e-posadresse, soos van toepassing.

Oorhandigingsproses

- 18.** (1) Binne veertien (14) dae na die verkiesing van ampsdraers, moet die hoof van 'n skool, 'n verteenwoordiger van die Hoof van Departement in die Beheerliggaam, die oorhandigingsproses bestuur.
- (2) Die uittredende ampsdraers van die Skoolbeheerliggaam moet aan die nuutverkose ampsdraers alle dokumente oorhandig wat met die Skoolbeheerliggaam verband hou.
- (3) 'n Goedgekeurde oordragsertifikaat wat die minimum dokumente aantoon wat oorhandig moet word, moet uitgereik word en deur beide die uittredende en inkomende voorsitters, die hoof van die skool en die Kringbestuurder onderteken word.

- (4) Die hoof van 'n openbare skool moet binne 14 dae na die verkiesing van amspdraers 'n behoorlik voltooide oordragertifikaat aan die Distriksverkiesingbeampte besorg.

Daglange verkiesing

19. (1) 'n Skool kan, indien daar dwingende redes bestaan en by wyse van 'n resoluëie van sy Beheerliggaam, kies om daglange verkiesings te hou in plaas van om 'n verkiesingsvergadering te hou indien -
- (a) die afwyking in die beste belang van die skoolgemeenskap is en optimale deelname van kiesers in die stemproses sal verseker;
  - (b) die afwyking nie onregverdig diskrimineer teen enige kiesre of groep kiesers nie; en
  - (c) voldoende voorsiening gemaak word vir die benoemingsproses.
- (2) Waar 'n Skoolbeheerliggaam 'n keuse vir 'n daglange verkiesing maak, moet die hoof van die skool -
- (a) minstens 21 dae voor die uitsending van 'n verkiesingskennisgewing skriftelik by die Hoof van Departement aansoek doen om toestemming vir die verkiesingsdag;
  - (b) dwingende redes aanvoer vir die keuse vir 'n daglange verkiesing in plaas van 'n verkiesingsvergadering;
  - (c) bewys lewer van die beskikbaarheid van monitors en 'n verkiesingspan vir die totale duur van die verkiesingsdag;
  - (d) bewys lewer van hulbronne beskikbaar om die benoemings- en verkiesingsproses vir die hele dag uit te voer; en
  - (e) bewys lewer dat die onderrig- en leerproses by die skool nie onderbreek of daarmee ingemeng sal word weens die daglange verkiesing nie.
- (3) Alvorens toestemming vir 'n daglange verkiesing by enige skool verleen word, moet die Hoof van Departement die bepalings van subklousule (2) oorweeg en hom- haarself tevrede stel dat die bepalings daarvan deur die skool nagekom is.
- (4) Die besluit van die Hoof van Departement moet aan die skool meegedeel word binne 14 dae na ontvangs van die skool se aansoek.
- (5) Die Skoolkiesbeampte moet - voor die verkiesingsdag - verseker dat -
- (a) die skool oor die skriftelike goedkeuring van die Hoof van Departement beskik om 'n daglange verkiesing te hou;
  - (b) 'n program in plek is vir die verkiesingsdag;
  - (c) al die benoemdes hulle profiele aan die skool gestuur het en het dit gereed is om buite die stemlokaal opgesit te word;
  - (d) die sluitingstyd waarnememers en die verkiesingspan in staat sal stel terug huis toe te reis; en

- (e) teen sluitingstyd iemand by die plek beskikbaar het vir die veilige bewaring van al die dokumente wat vir die verkiesings gebruik is.

Benoemings vir die daglange verkiesing

20. (1) In die geval waar toestemming aan 'n skool verleen is deur die Hoof van Departement om 'n daglange verkiesing te hou, moet die volgende benoemingsproses gevolg word -
- (a) die hoof moet kennisgewings opstel rakende die benoemingsvergadering en die datum, plek en tyd vir die benoemingsvergadering meld; en
  - (b) die kennisgewing vir die benoemingsvergadering vir ouers moet versprei en vertoon word op opvallende plekke by die skool en in die gemeenskap minstens een en twintig (21) dae voor die datum van die daglange verkiesing
- (2) Die hoof moet verseker dat –
- (a) 'n harde kopie van die benoemingsvergadering oorhandig word aan elke leerder minstens een en twintig (21) dae voor die voorgestelde verkiesingsdag tesame met 'n mondelingse instruksie dat die kennisgewing en die benoemingsvorm aan hulle ouers oorhandig moet word; of
  - (b) alternatiewelik, moet 'n afskrif van die kennisgewing en die benoemingsvorm per pos aan die ouers van elke leerder gestuur word minstens een en twintig (21) dae voor die datum van die daglange verkiesing; of
  - (c) 'n kombinasie van die twee kennisgewingmetodes gebruik word op voorwaarde dat ouers en lede van die gemeenskap nie benadeel word nie; en
  - (d) die kennisgewing en die benoemingsvorm waar moontlik in die skool se taal van onderrig en in die huistaal (tale) van die leerders is om optimale deelname te verseker.
- (3) Die kennisgewing moet die ouers in kennis stel dat die benoemingsvorm deur die kandidaat, voorsteller en sekondant voltooi en onderteken moet word en aan die skool terugbesorg word veertien (14) dae voor die benoemingsvergadering en moet die profiel insluit bedoel in klousule (7).
- (4) Tydens die benoemingsvergadering, moet die Skoolkiesbeampte voldoen aan die klousule wat verband hou met die kworum en benoemingsproses bedoel in klousules (13) en (14).
- (5) 'n Kandidaat kan slegs benoem en geselekteer word deur 'n persoon wat aan dieselfde verteenwoordigende ledekategorie behoort as die kandidaat.
- (6) Die Skoolkiesbeampte moet verseker dat enige persoon wat geskik is om benoem te word en wat graag benoem wil word vry is om deel te neem aan die benoemingsproses en enige sodanige persoon moet hul profiel indien en die volgende meld -
- (a) sy of haar naam en van;
  - (b) die name en grade van sy of haar kinders in die skool;
  - (c) sy of haar beroep, ondervinding en vaardighede;

- (d) 'n verklaring wat aantoon dat hy of sy kwalifiseer om 'n lid van die Beheerliggaam te wees soos bedoel in klousule 4; en
  - (e) sy of haar kort verklaring wat die waarde aantoon wat sy of hy tot die skool kan toevoeg.
- (7) By die benoemingsvergadering moet die Skooldiesbeampte profiele van al die benoemdes versoek.
- (8) Na die benoemings, moet die Skooldiesbeampte die benoemings oorweeg en die benoeming van enige kandidaat verwerp –
- (a) wie se benoeming nie gesekondeer is nie;
  - (b) wie nie geskik is vir verkiesing nie; en
  - (c) wie nie die benoemingsvorm en die profiel soos vereis voltooi het nie.
  - (d) wie nie 'n bereidwilligheid aangedui het om op die Beheerliggaam te dien nie.
- (9) Indien die totale getal benoemdes minder is as die getal lede wat op die Beheerliggaam vereis word, moet 'n kennisgewing aan ouers gestuur word waarin verdere benoemings versoek word.
- (10) Indien die getal benoemings gelyk is aan die getal benoemdes wat op die Beheerliggaam vereis word, moet die Skooldiesbeampte verklaar dat al die benoemdes behoorlik verkose lede is en dat die verkiesingsdag nie meer nodig is nie.
- (11) Die hoof moet binne sewe (7) dae na die benoemingsproses die ouers skriftelik in kennis stel van die uitslag van die benoemingsvergadering bedoel in subklousule (10) en die ouers in kennis stel dat 'n verkiesingsdag nie meer nodig is nie.
- (12) Indien die getal benoemdes meer is as die getal lede wat op 'n beheerliggaam vereis word, moet die hoof die ouers skriftelik in kennis stel van die name en van die profiele van die kandidate wie se benoemings aanvaar is. 'n Daglange verkiesing moet daarna plaasvind by wyse van 'n geheime stem.
- (13) Die hoof moet die profiele van die benoemdes minstens sewe dae voor die daglange verkiesing aan die ouers beskikbaar stel.
- (14) Geen persoon mag pogings aanwend om die benoemingsproses op so 'n wyse te organiseer dat slegs die vereiste getal lede benoem word ten einde die verkiesingsproses te vermy, en enige sodanige handeling sal geag word 'n verkiesingsongeruimheid te wees soos bedoel in klousule 25.

Stemmery by die daglange verkiesing

21. (1) Kennisgewing van die daglange verkiesing moet aan ouers uitgereik word veertien (14) vanaf die benoemingsvergadering.

- (2) Stemmery is by wyse van 'n geheime stem en die volgende stemproses is van toepassing -
- (a) alle stemgeregtigde kiesers wie se name op die kieserslys moet gevind word en op die lys afgemerkt word;
  - (b) kiesers wat spesiale aandag verg met inbegrip maar nie beperk tot bejaardes, gestremdes of verwagte vroue moet bystand ontvang op so wyse dat ander kiesers nie benadeel word nie;
  - (c) kiesers wie se name nie op die kieserslys vir daardie skool verskyn nie sal nie toegelaat word om te stem nie;
  - (d) all die stemmery se geldigheidstake moet verrig word vir elke stemgeregtige kieser wat die stemlokaal besoek het (i.e. die kieser se naam word op die kieserslys afgemerkt);
  - (e) kiesers wat enige van die geldigheidstoetse druip, sal nie toegelaat word om te stem nie;
  - (f) alle kiesers word uitgereik met die korrekte stembriewe;
  - (g) versoek vir bystand deur enige kieser wat nie in staat is om hulle stem op die stembriewe te maak vir welke rede ookal moet stiptelik aandag kry;
  - (h) die verkiesingsproses en personeel word gemonitor op 'n wyse wat voldoende inligting verskaf vir bewaring en vir tydigte ingryping indien nodig;
  - (i) besware van kiesers word aangeteken en besleg in ooreenstemming met die geskilbeslegtingsproses;
  - (j) interaksie met kiesers, personeel en enige ander rolspeler is inklusief, onpartydig, met respek vir menswaardigheid en die bevordering van verdraagsaamheid;
  - (k) moontlike of werklike probleme word geïdentifiseer en ontleed in terme van die impak op die verkiesingsproses en moontlike oplossings;
  - (l) oplossings vir probleme moet geregverdig word deur die omstandighede en moet geskik wees om die probleem doeltreffend aan te spreek;
  - (m) die wyse van probleemoplossing moet die gladde bestuur van die stemlokaal verseker, die beginsel van vry en geregverdigde verkiesing eer en onder geen omstandighede 'n stemgeregtigde kieser van sy stem ontnem nie; en
  - (n) die kiesproses en -prosedure is oop vir waarnemers, behoorlik benoemde ouers wat die proses moet monitor sonder om met die verkiesings in te meng.

(3) Die Skoolkiesbeampte kan sy inisiatief gebruik indien daar geen amptelik stembus is nie. Die stembus moet verseël word nadat waarnemers erken het dat dit leeg is.

Kworum vir 'n daglange verkiesing

22. (1) Die Skoolkiesbeampte moet die tyd vir die begin en sluiting vir die uitbring van stemme bepaal en moet hierdie tye in die kennisgewing aan die ouers meld.

- (2) Die Skoolkiesbeampte moet verseker dat die gemerkte stembriewe voldoen aan die vereiste kworum van vyftien (15)% ten einde vir die tellery om te begin.
- (3) Indien die peiling nie die vereiste vyftien (15)%-kworum bereik nie moet daar nie met die tellery 'n aanvang geneem word nie. In welke geval daar op 'n ander dag deur die hoof van die skool besluit moet word vir 'n daglange verkiesing en sodanige datum moet aan die oerliggaam meegedeel word binne sewe dae na die daglange verkiesing.
- (4) Die geskrewe benoemings ontvang voor die verdaagde daglange verkiesing moet bykomend tot enige nuwe skriftelike benoeming oorweeg word vir die hergeskeduleerde daglange verkiesing.
- (5) Die volgende daglange verkiesing moet gehou word binne 14 dae van die datum van die verdaagde verkiesing.
- (6) Tydens die tweede daglange verkiesing moet die tel van gemerkte stembriewe voortgaan nadat die stemmery gesluit het ongeag of daar 'n kworum gekonstitueer is of nie.

Tel van stembriewe

23. (1) Indien daar aan die vyftien (15)%-peiling voldoen is of indien dit die tweede daglange verkiesing is, moet die Skoolkiesbeampte verseker dat –
- (a) die telproses oop is vir waarnemers en die kandidate;
  - (b) alle besware teen die telproses akkuraat aangeteken word;
  - (c) die name van elke kandidaat en die getal stemme uitgebring vir elke kandidaat word hoorbaar aangekondig vir die waarnemers;
  - (d) die vorm wat die getelde stembriewe aandui, voltooi is; en
  - (e) die uitslagstrokie geteken word.
- (2) Die Skoolkiesbeampte moet 'n stembrief verwerp –
- (a) wat sonder die skoolstempel is of die onderskeidende kenmerk;
  - (b) met meer kruisies (x) gemerk is as die getal vakatures op die Beheerliggaam; of
  - (c) met die naam van 'n persoon of persone wat nie benoem is nie; of
  - (d) op so 'n wyse voltooi is dat dit onseker is vir welke benoemde of benoemdes 'n stem uitgebring is.
- (3) In die geval waar die getal stemme uitgebring vir twee of meer kandidate gelyk is en dit die uitslag van die stemming raak, moet die Skoolkiesbeampte deur middel van loting of die opskiet van 'n muntstuk die gelykop-uitslag tussen kandidate beredder. Die proses moet openlik en met die toestemming van die kandidate geskied.

- (4) In die geval waar 'n kiesbeampte 'n stembrief verwerp het soos bedoel in subklousule (2), moet die Skoolkiesbeampte 'n rede gee vir al die kandidate teenwoordig en hy of sy moet die kandidate 'n geleentheid gee om die stembrief te besigtig indien hulle dit verlang.
- (5) Enige kandidaat teenwoordig kan beswaar aanteken teen die besluit van die Skoolkiesbeampte tydens die tel- of verwerpproses maar die Skoolkiesbeampte moet die finale besluit neem.
- (6) 'n Aantekening van sodanige beswaar moet op die agterkant van die stembrief wat betwis word aangebring word en aangetoon word in die verkiesingsverslag van die Skoolkiesbeampte.
- (7) Indien daar 'n geskil is wat die kiesbeampte nie kan besleg nie, moet die geskilbeslegtingsproses bedoel in klousule 25 gevolg word.
- (8) Die Skoolkiesbeampte moet die uitslag aan die kandidate en waarnemers teenwoordig bekendmaak en verklaar dat die kandidate wat die meeste stemme op hulle verenig het die verkose lede van die Beheerliggaam is en moet die suksesvolle kandidate dienoreenkomstig inlig.
- (9) Alle dokumente wat met die verkiesingsproses verband hou moet duidelik deur die Skoolkiesbeampte gemerk word, hy of sy moet die verkiesingsdatum aantoon en die inhoud daarvan noteer en sodanige dokumente moet veilig by die skool bewaar word vir minstens die duur van die ampstermyn van die Beheerliggaam.

Toepassing van hierdie kennisgewing

- 24.** Tensy spesifiek anders bepaal in hierdie kennisgewing, is alle aangeleenthede waarvoor in hierdie kennisgewing voorsiening gemaak is en verband hou met die verkiesingsvergadering van Beheerliggame van toepassing op skole wat besluit op 'n daglange verkiesing.

Geskilbeslegting

- 25.** (1) Die Skoolkiesbeampte moet 'n besluit neem oor alle aangeleenthede rakende die benoeming en verkiesing van benoemdes ingevolge al die kategorieë.
- (2) Alle geskille wat verband hou met die verkiesingsproses moet aan die Skoolkiesbeampte gerapporteer word.
  - (3) Die Skoolkiesbeampte moet poog om alle geskille op 'n billike en regverdeige wyse te besleg. Sy of haar besluit tydens die verkiesing is finaal.
  - (4) 'n Kieser of persoon wat 'n kandidaat in 'n Beheerliggaamverkiesing was en wat ongelukkig is met 'n besluit van die Skoolkiesbeampte kan 'n skriftelike grief indien by die Distrikskiesbeampte binne sewe dae na die verkiesingsvergadering indien daar 'n

- beskuldiging is dat die voorgeskrewe prosedure nie tydens die verkiesingsproses gevolg is nie.
- (5) (a) Indien 'n kieser of persoon wat 'n kandidaat in die Beheerliggaamverkiesing was oor enige kennis of inligting beskik aangaande enige ongeruimdhede wat met die verkiesing verband hou, kan hy of sy binne sewe (7) dae na die die verkiesings die Distrikskiesbeampte skriftelik inlig oor die ongeruimdhede.
- (b) Indien enige ongeruimtheid buite die sewe (7) dae tydperk ingedien word, maar binne negentig (90) na die verkiesing, moet die Distrikskiesbeampte die klagte ondersoek en toepaslike stappe neem.
- (c) Enige klagte wat na afloop van die negentig (90) dae ontvang word, sal slegs ondersoek en daarmee gehandel word deur die Distrikskiesbeampte indien hy of sy deur die Hoof van Departement daartoe versoek word.
- (6) By ontvangs van die klagte, grief of inligting aangaande ongeruimdhede, moet die Distrikskiesbeampte sy adjunk of assistent kiesbeampte aanstel om binne veertien (14) dae ondersoek te doen en 'n aanbeveling aan hom of haar te maak.
- (7) Die Distrikskiesbeampte kan na die ondersoek 'n verkiesing ongeldig verklaar en 'n herverkiesing uitroep indien hy of sy oortuig is -
- (a) die voorgeskrewe prosedure is nie gevolg nie; of
- (b) ongeruimdhede het plaasgevind tydens die verkiesingsproses; en
- (c) die uitkoms van die verkiesing anders sou wees indien die ongeruimdhede nie gepleeg is nie of indien die voorgeskrewe prosedure gevolg is.
- (8) Indien enige kieser of persoon wat 'n kandidaat in die Beheerliggaamverkiesing gegrief is deur die besluit van die Distrikskiesbeampte, kan hy of sy teen sodanige besluit appelleer na die Hoof van Departement binne veertien (14) dae na ontvangs van die besluit van die Distrikskiesbeampte.
- (9) Die Hoof van Departement moet –
- (a) binne sewe dae na ontvangs van die appèl, die appèl na die Provinsiale Kiesbeampte verwys;
- (b) die Provinsiale Kiesbeampte versoek om 'n ondersoek te doen en 'n verslag met aanbevelings op te stel binne veertien (14) dae nadat die appèl na die Provinsiale Kiesbeampte verwys is; en
- (c) die aanbevelings in die verslag bedoel in subklousule (9)(b) oorweeg, 'n bevinding maak en sy of haar besluit skriftelik aan die appellant en die Distrikskiesbeampte kommunikeer binne veertien (14) dae na die ontvangs van die verslag van die Provinsiale Kiesbeampte.
- (10) Die besluit van die Hoof van die Department is finaal.

Prosedure na die verkiesing

26. (1) Na afloop van die verkiesing en aanstelling van lede van 'n Beheerliggaam, moet die skoolhoof –
- (a) binne sewe (7) dae na die verkiesingsvergadering, elke verkose en aangestelde lid van sy of haar verkiesing of aanstelling in kennis stel en sodanige kennisgewing moet per faks, pos, e-pos gestuur word of per hand afgelewer word;
  - (b) die Distrikskiesbeampte skriftelik in kennis stel van die besonderhede van die verkiesing en aanstelling met inbegrip van die datum van die verkiesing, name, identiteitsnommers, telefoonnommers, faksnommers en adresse van alle verkose en aangestelde lede;
  - (c) alle dokumente met inbegrip van stembriewe wat by sodanige verkiesing gebruik is, in koeverte plaas en die koeverte verseël;
  - (d) die veilige bewaring van alle dokumente met betrekking tot die verkiesing vir ten minste die duur van die ampstermyn van die Beheerliggaam verseker;
  - (e) aan die Distriksdirekteur afskrifte van al die verkiesingsdokumente stuur vir veilige bewaring vir die tydperk van die Beheerliggaam se ampstermyn;
  - (f) aan die Distriksdirekteur die voorgeskrewe vorm stuur wat die name en adresse van die persone verkies en aangestel as lede van die Beheerliggaam bevat;
  - (g) aan die Distriksdirekteur óf 'n onbetwiste verkiesingsverklaring stuur óf 'n verklaring van die geskille op die voorgeskrewe Verkiesingverklaringsvorm;
  - (h) verseker dat die datavorm wat die besonderhede van elke lid van die behoorlik verkose Beheerliggaam weerspieël aan die Distriksdirekteur gestuur word binne 14 dae na kennisgewing van die uitslag van die verkiesing; en
  - (i) die distrik inlig aangaande enige verandering in lidmaatskap van die Beheerliggaam binne veertien (14) dae na die veranderinge om te verseker dat die databasis op datum is.

Tussenverkiesing

27. (1) 'n Vakature ontstaan in 'n Beheerliggaam indien 'n lid -
- (a) skriftelik bedank;
  - (b) tot afsterwe kom;
  - (c) onbevoegd raak soos bedoel in klousule 5.
  - (d) afwesig is van twee (2) of meer opeenvolgende gewone vergaderings van die Beheerliggaam sonder om 'n skriftelike verskoning vir die afwesigheid aan te bied.
  - (e) uit die amp ontslaan word ingevolge die bepalings van 'n gedragskode bedoel in artikel 18A van die Wet; of
  - (f) nie langer deel is van die kategorie van lede wat hy of sy verteenwoordig het tydens die verkiesing.
- (2) 'n Vakature moet verklaar word indien daar 'n toename in die leerdertal van tien (10)% of meer is soos bedoel in klousule 2(6)(a).
- (3) 'n tussenverkiesing moet gehou word wanneer -

- (a) die getal ouers van 'n Beheerliggaam verminder is tot 'n getal gelyk aan of minder as die totaal van die ander lede van die Beheerliggaam;
  - (b) 'n lid van die kategorie van lede van 'n Beheerliggaam bedoel in artikel 24 van die Wet nie meer op die Beheerliggaam verteenwoordig word nie.
- (4) Die Skoolkiesbeampte moet 'n tussenverkiesing hou binne negentig (90) dae nadat die vakature ontstaan het.
- (5) Indien die getal ouers op enige stadium minder is as die aantal bedoel in Skedule A, moet die Beheerliggaam hangende die tussenverkiesing tydelik ouers met stemreg koöpteer.
- (6) Indien 'n vakature meer as ses (6) maande voor die verstryking van die ampstermyn van 'n Beheerliggaam ontstaan, moet die Skoolkiesbeampte 'n tussenverkiesing hou deur die prosedures soos uiteengesit in klousule 11 te volg.
- (7) Indien 'n vakature minder as ses (6) maande voor die verstryking van die ampstermyn van 'n Beheerliggaam ontstaan as 'n gevolg van die uittrede van 'n lid, moet die betrokke kategorie van lede wat deur die vertrek geraak word deur 'n meerderheidstem 'n persoon koöpteer om die vakature vir die res van die ampstermyn van die Beheerliggaam te vul;
- (8) 'n Gekoöpteerde lid bedoel in subklousule (7) neem die stemreg van die uitredende lid oor.
- (9) 'n Lid verkies in ooreenstemming met hierdie klousule bly in die amp vir die onverstreke ampstermyn van sy of haar voorganger mits hul steeds geskik is.

Beheerliggaam wat twee of meer skole bedien

28. (1) 'n Lid van die Uitvoerende Raad kan bepaal dat die beheer van twee (2) of meer openbare skole moet setel in 'n enkele Beheerliggaam indien dit in die beste belang van onderwys by die betrokke skole is.
- (2) Die lid van die Uitvoerende Raad mag nie kragtens subklousule (1) optree nie tensy hy of sy -
- (a) kennis in die *Provinsiale Koerant* gegee het van sy of haar voorneme om sodanig op te tree;
  - (f) belanghebbende partye 'n geleentheid gegee het om skriftelike voorleggings binne 'n periode van dertig (30) dae in te dien; en
  - (c) al sodanige voorstelle oorweeg het.

Ontbinding van 'n Beheerliggaam

29. (1) Die Lid van die Uitvoerende Raad kan 'n Beheerliggaam ontbind indien -
- (a) die skool disfunksioneel, gesluit, gedeeltelik ontbind, 'n gesondheidsrisiko is of die veiligheid van enige persoon by sodanige skool in die gedrang kom;

- (b) 'n samesmelting, sluiting, verdeling van 'n skool of enige ander herorganisasie van die skool plaasvind;
  - (c) hy of sy van mening is dat die Beheerliggaam nie langer verteenwoordigend is van die gemeenskap waarvoor die skool tot stand gebring is nie; of
  - (d) weens swak bestuur, die skool disfunksioneel geword het en die proses van onderwys en leer nie langer by die skool onderneem kan word nie.
- (2) By oorweging van 'n mosie van wantroue wat deur nie minder nie as vyftien (15)% van die ouers op die ouerkieserslys by 'n algemene vergadering van ouers aangeneem is nie, kan die Lid van die Uitvoerende Raad 'n Beheerliggaam ontbind.
- (3) Die Lid van die Uitvoerende Raad kan enige SkoolBeheerliggaam ontbind wat 'n skool onregeerbaar, disfunksioneel gemaak het, of vir enige ander rede wat hy of sy goeddink en in die belang van onderwys in die Provinsie is.
- (4) Die lid van die Uitvoerende Raad mag nie 'n Beheerliggaam ingevolge subklousules (1), (2) of (3) ontbind nie, tensy hy of sy –
- (a) die betrokke SkoolBeheerliggaam in kennis gestel het van sy voorneme om die Beheerliggaam te ontbind;
  - (b) die Skoolbeheerliggaam 'n redelike geleentheid gebied het om verhoër te word waarom hy of sy nie die Beheerliggaam moet ontbind nie;
  - (g) sodanige verhoër deeglik oorweeg het; en
  - (h) na deeglike oorweging van verhoër gerig, geskrewe kennisgewing van sy/haar besluit met betrekking tot die Beheerliggaam verskaf het nie.

Delegasie van bevoegdhede

30. Die Hoof van Departement kan die pligte, funksies en bevoegdhede aan hom of haar ingevolge hierdie kennisgewing toegewys skriftelik aan 'n amptenaar in diens van die Departement deleger.

Herroeping van kennisgewing

31. Provinsiale Kennisgewing nr. 12 gepubliseer in die KZN Provinsiale Koerant nr. 1326 gedateer 9 Maart 2015 word hiermee herroep.

MTHANDENI ERICK DLUNGWANA

Lid van die Uitvoerende Raad van die Provinsie KwaZulu-Natal

Belas met Onderwys

SKEDULE A**SAMESTELLING VAN BEHEERLIGGAAM VAN OPENBARE SKOLE VIR LEERDERS MET
SPESIALE ONDERWYSBEHOEFTE VOLGENS TIPE EN LEERDERTAL**

Die totale getal aangestelde lede mag nie 5 oorskry nie. Dit sal deur die skool bepaal word in verhouding tot die omstandighede by die skool.

Tipe skool	Leerdertal by die skool	Hoof	Getal opvoederlede	Getal leerderlede, indien rederlikwys uitvoerbaar	Getal personeellede	Getal ouerlede, indien rederlikwys uitvoerbaar	Lede aangestel per toepaslike kategorie soos vervat in artikel 24	Totale getal lede
Primêre skool	1 tot 149	1	2	0	1	5	5	14
Primêre skool	150 en meer	1	3	0	1	6	5	16
Sekondêre skool	1 tot 149	1	2	1	1	6	5	16
Sekondêre skool	150 en meer	1	3	2	1	8	5	20
Gekombineerde skool	1 tot 149	1	2	2	1	7	5	18
Gekombineerde skool	150 en meer	1	3	2	1	8	5	20

**UMTHETHO WEZIKOLE ZASENINGIZIMU AFRIKA, KA- 1996 (UMTHETHO UNO. 84 KA- 1996)
ISAZISO ESIMAQONDANA NOKUKHETHWA KWAMALUNGU EZIGUNGU EZILAWULA IZIKOLE
ZIKAHULUMENI ZABAFUNDI ABANEZIDINGO EZIKHETHEKILE ZEMFUNDO**

Mina, Mthandeni Erick Dlungwana, iLungu Lesigungu Esiphezulu elibhekele Ezemfundo eSifundazweni saKwaZulu-Natali ngokweSigaba 24 kanye no- 28 soMthetho Wezikole ZaseNingizimu Afrika, ka- 1996 (uMthetho uNo. 84 ka-1996), njengalokhu uchtshiyelwe, ngibeka imigomo ephathelene nezigungu ezilawula izikole njengalokhu kuqukethwe kule sheduli.

ISHEDULI

Izincazelo

1. Kulesi saziso nanoma yiliphi igama noma inkulumo enikezwe incazelo eMthethweni iyochaza okufanayo naleyo ncazelo, ngaphandle uma ingqikithi ikhomba okwehlukile-

"UMthetho" kusho uMthetho Wezikole zaseNingizimu Afrika, ka- 1996 (uMthetho uNo. 84 ka-1996) njengalokhu uchtshiyelwe;

"Umsizi Wesikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni" kusho umuntu oqashwe wuMnyango noma isigungu esilawula isikole oqokwe nguMsebenzi owengamele ukhetho esikoleni ukuze alekelele ngenkathi kuqhubeka ukhetho kodwa okungafanele kube uthishanhlolo waleso sikole lapho ukhetho luqhubeka khona nokuthi angabi oqokelwe ukuba abe uMsebenzi owengamele ukhetho kwesinye isikole;

"Umhlangano ovalekile" kusho umhlangano ovuleleke kuphela -

- (a) kubazali ngokhetho lwabazali;
- (b) othisha ngokhetho lothisha;
- (c) abasebenzi ngokhetho lwabasebenzi; kanye
- (d) kubafundi abamele umkhandlu wabafundi; esimweni lapho kunokwenzeka khona;

"Isikole esiyinhlanganisela yezigaba zemfundo" kusho isikole sikahulumeni esamukela abafundi kusukela esigabeni semfundo eyisisekelo kuya esigabeni semfundo ephezulu noma kusukela esigabeni semfundo ephezulu kuya esigabeni sokuqeqeshelwa amakhono kumbe kusukela esigabeni semfundo eyisisekelo kuya esigabeni sokuqeqeshelwa amakhono.

"Amalungu afakwe esigungwini ukuze ahlinzeke ngamakhono emikhakha ethile " kusho -

- (a) amalungu afakwe esigungwini ngale kokuba avotelwe ukuze alekelele isigungu esilawula isikole ekwenzeni imisebenzi yaso;
- (b) umnikazi womhlaba lapho isikole sakhiwe khona futhi ongenalo igunya lokuvota; kanye
- (c) namalungu anelungelo lokuvota afakwe esigungwini ukuze angene esikhundleni salawo malungu aphumayo angabazali angaliqedanga ihlandla lawo kusalindwe ukhetho lokuchibiyela;

"Usuku" kusho usuku lwekhalenda kubandakanya iMigqibelo, amaSonto kanye namaholide;

"uMnyango" kusho uMnyango Wezemfundo waKwaZulu-Natali;

"Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda" kusho umsebenzi oyinhloko ehhovisi

lesifunda owengamele ukhetho esifundeni;

"Uthisha" kusho nanoma yimuphi umuntu ofundisa, noma oqeqesha abanye abantu kumbe ohlinzeka ngezemfundo ngokomsebenzi awufundele esikoleni sikahulumeni kubandakanya ukuhlunyeleliswa kanye nokwelulekwa ngokwengqondo kodwa kungabandakanyi umsizi kathisha, umelekeleli kathisha noma umuntu oqashelwe ukwenza imisebenzi eqondene nezemidlalo;

"Usuku lokhetho" kusho usuku olugcwele olumisiwe yisikole lwaba olokuvotelwa kwesigungu

esilawula isikole esikhundleni sokubamba umhlangano omaqondana nokuvota;

"Umhlangano wokhetho" kusho -

(a) imihlangano emine ehlukahlukene ebanjwa kuphela ngokumaqondana nokuqokwa kanye nokukhethwa kwabazali kuphela, othisha kuphela, abasebenzi okungebona othisha kuphela kanye nabafundi abamele umkhandlu wabafundi kuphela, lokhu okungaba yikona; kanye

(b) nomhlangano wokhetho lokuchibiyela;

"Izingqapheli zokhetho" kusho abasebenzi noma izinhloko okusetshenziswana nazo eziqokwe emathimbeni engamele ukhetho esifundazwe kumbe esifunda futhi ezigunyazwe yiNhloko yoMnyango ukuba zibe yizingqapheli, abaphathi noma abengameli bokhetho;

"Umhlangano wokuqala" kusho umhlangano obanjwe kuphela ngokumaqondana nokuqokwa kwabazongena ezikhundleni emva kokuphuthulwa kokhetho lwamalungu azoba yisigungu esilawula isikole;

"Ilungelo lokuvota" kusho ilungelo lokuvotela:

(a) abazali bohlaka lwabazali;

(b) othisha bohlaka lothisha;

(c) umsebenzi wohlaka lwabasebenzi; noma

(d) Ilungu lomkhandlu omele abafundi (RCL) lohlaka lwabafundi;

"INhloko yoMnyango" kusho iNhloko yoMnyango Wezemfundo eSifundazweni saKwaZulu-Natali;

"Ilungu" kusho ilungu lesigungu esilawula isikole;

"uMsebenzi" kusho umuntu oqokwe ngokoMthetho Wezemisebenzi kaHulumeni, ka-1994 (uMthetho uNo.103 ka-1994) noma uMthetho Wezikole zaseNingizimu Afrika, ka-1996 (uMthetho uNo. 84 ka-1996) njengalokhu uchitshiyelwe, ongeyena uthisha kuleso sikole;

"ILungu Lesigungu Esiphezulu" kusho iLungu Lesigungu Esiphezulu elibhekele ezemfundo eSifundazweni saKwaZulu-Natali;

"UNgqongqoshe" kusho uNgqongqoshe Wezemfundo Eyisisekelo;

"Umzali" kusho –

- (a) umzali noma umkhulisi kumbe umbheki osemthethweni womfundi;
- (b) umuntu onelungelo langokomthetho lokukhulisa umfundi; noma
- (c) umuntu ozibophezele ukugcina isibopho sokuba ngumuntu obalulwe kulezi zigaba (a) kanye no-(b) ekufundeni komfundi esikoleni;

"Uthishanhloko" kusho uthisha oqokwe njengenhloko noma obambe njengenhloko yesikole sikhulumeni obhekele ukuphathwa kwesikole;

"Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe" kusho umsebenzi oyinhloko osebenza ehhovisi lesifundazwe obhekele ukwengamela nokulawula uhlelo lokhetho esifundazweni;

"Isikole sikhulumeni" kusho isikole sikhulumeni sabafundi abanezidingo zemfundo ezikhethekileyo;

"Umkhandlu wabafundi" (i-RCL) kusho umkhandlu wabafundi owasungulwa ngokwesigaba 11 soMthetho;

"Isikole" kusho isikole sikhulumeni esamukela abafundi esigabeni esisodwa noma ngaphezulu kusukela ku- Grade R kuya ebangeni le-12;

"Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni" kusho uthishanhloko wesikole, ibamba likathishanhloko noma umsebenzi womnyango ongaqashiwe kulesosikole, oqokwe yiNhlolo Yomnyango ukuba engamele ukhetho lwesigungu esilawula isikole; kanti -ke

"Umvoti" kusho umzali osohlakeni lwabazali, uthisha osohlakeni lothisha, umsebenzi osohlakeni lwabasebenzi kanye nomfundi omele umkhandlu wabafundi ohlakeni lwabafundi.

Ukwakheka kweZigungu Ezilawula Izikole Zikhulumeni

2. (1) Ubulungu esigungwini esilawulayo ezikoleni zikhulumeni kuba yilawa malungu alandelayo–
  - (a) Amalungu aqokiwe;
  - (b) Uthishanhloko ngokwegunya lesikhundla sakhe; kanye
  - (c) Namalungu afakwe esigungwini ukuze ahlinzeke amakhono athile ngokwelungelo lokuvota noma ngaphandle kwelungelo lokuvota, noma lokho okungaba yikhona.
- (2) Amalungu akhethiwe esigungu esilawula isikole okubhekiswe kuwo ebinzaneni (1)(a) kuba yilawa alandelayo -
  - (a) Abazali babafundi baleso sikole, esimweni lapho kunokwenzeka khona;
  - (b) Othisha baleso sikole;
  - (c) Umsebenzi ongesiyena uthisha wakuleso sikole;
  - (d) Abafundi besigaba sesishiyagalombili (8) noma ngaphezulu bakuleso sikole abaqokwe kwi- RCL, esimweni lapho kunokwenzeka khona.
- (3) Laba abalandelayo banelungelo lokuqokelwa ukuba ngamalungu esigungu esilawula isikole-

- (a) Abamele inhlango noma izinhlangano zabaxhasi, uma zikhona;
  - (b) Abamele izinhlangano zabazali babafundi abanezidingo ezikhethekile, uma zikhona;
  - (c) Abamele izinhlangano zabaphila nokukhubazeka, uma zikhona;
  - (d) Umuntu noma abantu abaphila nokukhubazeka oqokwe ngabanye abaphila nokukhubazeka emphakathini;
  - (e) Ungoti noma ongoti emikhakheni ethintekayo yezemfundo yabanazidingo ezikhethekile.
- (4) Inani lamalungu aqokiwe lingaphuma kunanoma yimuphi umunxa ngokwesimo kanye nezidingo zesikole, kodwa-ke inani lamalungu aqokiwe akufanele libe ngaphezulu kwamalungu amahlanu (5).
- (5) Inani lamalungu abazali, othisha, abasebenzi kanye namalungu abafundi esigungu esilawula isikole, kumele lihambisane nezimiso zeSheduli A yalesi saziso, kuye ngohlobo kanye nesigaba saleso sikole.
- (6) Ngaphambi kwanoma yimuphi umhlangano wonyaka wokuqokwa kwabazongena ezikhundleni, kumele isigungu esilawula isikole sihlonze ukuthi kungabe isibalo sabafundi abemukeliwe senyukile noma sehlile yini njengalokhu kuchaziwe kuSheduli A. uma—
- (a) senyukile isibalo sabafundi abamukeliwe okuyosho ukuthi kufanele kube nesinye isikhala esizokwengezwa esigungwini esilawula isikole, leso sikhala kumele simenyezwe uma kube nokwenyuka kwesibalo sabafundi abemukeliwe okungamaphesenti ayishumi (10%) noma ngaphezulu; futhi
  - (b) (i) uma kube nokwehla kwesibalo sabafundi abamukeliwe okungamaphesenti ayishumi (10%) noma ngaphezulu futhi lokho kwehla kudinga uthisha oyedwa kumbe ngaphezulu kanye nomfundi we-RCL oyedwa kumbe ngaphezulu ukuba bashiye esigungwini esilawula isikole, uthisha (noma othisha, kumbe lokho okungaba yikhona) kanye nomfundi (kumbe abafundi, noma lokho okungaba yikona) abaku- RCL abathola amavoti amancane kumele bashiye esigungwini; noma
  - (ii) uma amalungu ayeqokwe ngohlelo lokungavoti, uhlaka lolo oluthintekayo kulokho kwehla kwesibalo sabafundi abamukeliwe kumele ngokuvota ngokuyimfihlo lunqume ukuthi ubani ozoshiya esigungwini esilawula isikole.

Isikhathi Sokusebenza Kwesigungu Esilawula Isikole

3. (1) Isigungu esilawula isikole siqokelwa ukuba sisebenze isikhathi esiyiminyaka emithathu (3) ngaphandle uma iLungu Lesigungu Esiphezulu (uNgqongqoshe weSifundazwe) likhipha umyalelo owehlukile.
- (2) ILungu Lesigungu Esiphezulu liyonquma isikhathi sokusebenza kwezigungu ezilawulayo kuzo zonke izikole.
- (3) Uma isigungu esilawula isikole –
- (a) sesinezinyanga eziyisithupha (6) noma ngaphansi ngaphambi kokuphela kwesikhathi saso sokusebenza, iLungu Lesigungu Esiphezulu, ngezizathu ezizwakalayo futhi yize sekusele leso sikhathi lingayalela ukuba kubanjwe ukhetho ngosuku oluyonqunywa yisona; noma
  - (b) sekunezinyanga ezingaphezu kweziyisithupha (6) ngaphambi kokuphela kwesikhathi saso sokusebenza, iLungu Lesigungu Esiphezulu, emva kokuxhumana nesigungu esilawula isikole

esithintekayo linganquma usuku okumele kubanjwe ngalo ukhetho, ngale kokubheka ukuphela kwesikhathi saso sokusebenza esisemthethweni.

- (4) Wonke amalungu aqokwe ngokwebinza 2(2) ngaphandle kwabafundi abaqokwe emkhandlwini wabafundi ngokwebinza u-2(2)(d), aqokelwa ukuba asebenze iminyaka emithathu (3).
- (5) Isikhathi sokusebenza kwelungu lesigungu esilawula isikole elingumfundi eliqokwe ngokwebinza 2 (2) (d) kuba ngunyaka owodwa (1).
- (6) Ngokwebinzana 3(3), ilungu lesigungu esilawula isikole liba yilungu kuze kube kuphela isikhathi sokusebenza kwesigungu esilawulayo noma kube ukushiya kwelungu.
- (7) Lapho kunokwenzeka iNhlolo yoMnyango ngezizathu ezizwakalayo, inquma ukuthi isigungu esilawula isikole siyeke ukusebenza ngokoMthetho, emva kokulandela okuqukethwe ezigabeni 22 no 25 zoMthetho, ingahoxisa ukusebenza kwaso bese -
  - (a) iqoka abantu abenele ukuba benze owodwa noma ngaphezulu waleyo misebenzi yesigungu esilawula isikole kuleso sikhathi esingeyokweqa ezinyangeni ezintathu (3);
  - (b) kungenzeka inwebe isikhathi esibalulwe ebinzaneni (7)(a) kube yisikhathi esingaphezulu kwezinyanga ezintathu (3), okungaba yisikhathi uma sesihlangene esingeke saba ngaphezu konyaka (1); futhi
  - (c) iqinisekise ukuthi isigungu esilawula isikole siyaqokwa kungakapheli unyaka owodwa (1) emva kokuqokwa kwalabo bantu okubhekiswe kubo ebinzaneni (7)(a).
- (8) Kuncike kwibinzana (6), ilungu lesigungu esilawula isikole lingabuye liqokwe noma lifakwe futhi esigungwini ukuze lihlinzeke ikhono elithile, lokho okungaba yikona, emva kokuphela kwesikhathi salo sokuba yilungu.

Ubulungu Esigungwini Esilawula Isikole

4. (1) Isigungu esilawula isikole sakhiwa yilamalungu alandelayo –
  - (a) abazali babafundi abafunda kuleso sikole isigungu esilawulayo esiqokelwa sona, esinomzali oyedwa ngaphezu kwesibalo esiphelele samalungu anamalungelo okuvota abalulwe emabanzaneni (1)(b), (c), (d) no- (e) esimweni lapho kunokwenzeka khona;
  - (b) uthisha noma othisha, kuye ngesibalo sabafundi abamukeliwe esikoleni njengalokhu kuchaziwe kuSheduli A olapha;
  - (c) umsebenzi oyedwa (1) oqokwe ngabasebenzi abaqashwe kuleso sikole, isigungu esilawulayo esiqokelwa sona;
  - (d) abafundi, esimweni lapho kunokwenzeka khona, abaqokwe amalungu e-RCL yaleso sikole esinesigaba sesishiyagalombili noma ngaphezulu, isibalo sabafundi esiqokiwe siyonqunywa ngokuhambisana neSheduli A;
  - (e) uthishanhloko, omele iNhlolo yoMnyango esikoleni ngokwesikhundla sakhe;
  - (f) ilungu noma amalungu amele inhlangano kumbe izinhlango ezixhasa isikole ngezimali,

uma zikhona;

(g) ilungu noma amalungu amele inhlango amele inhlango kumbe izinhlangano zabazali babafundi abanezidingo ezikhethekile, uma zikhona;

(k) ilungu noma amalungu amele inhlango kumbe izinhlangano izinhlangano zabaphila nokukhubazeka; uma zikhona;

(i) ilungu noma amalungu amele abantu abaphila nokukhubazeka emphakathini, uma bekhona; kanye

(j) nelungu noma amalungu amele ongoti emkhakheni ongoti ethintekayo yezemfundo yabanazidingo ezikhethekile.

(2) Isigungu esilawulayo esikoleni sikahulumeni esakhiwe emhlabeni womuntu othile, singakhetha umnikazi noma lowo ommele abe yilungu lesigungu, ngaphandle kokuthi abe nelungelo lokuvota.

Ukufaneleka ukuba yilungu lesigungu esilawula isikole

5. (1) Umuntu angeke afaneleka ukuba yilungu lesigungu esilawula isikole uma –

- (a) egula ngokwengqondo futhi lokho kumenyezwe yinkantolo efanele;
- (b) edlelwe yonke impahla yakhe, engakabuyiselwa amalungelo ayo;
- (c) inkantolo yaseNingizimu Afrika noma yakwelinye izwe imlahle ngecala futhi imgwebe ukuba abhadle ejele isikhathi esingaphezu kwezinyanga eziyisithupha ngaphandle kokunikezwa inhlawulo yesikhathi esevile ezinyangeni eziyisithupha noma engakasiqali isigwebo sakhe esigcwele sokubhadla ejele;
- (d) emenyezwe ukuthi akafanelekile ukusebenza nezingane njengalokhu kubekiwe eMthethweni Wezingane, ka- 2005 (uMthetho uNo. 38 ka-2005), njengalokhu uchitshiyelwe;
- (e) igama lakhe likuRejista kaZwelonke Yabanamacala Okuhlukumeza Ngokocansi (NRSO) ehlanganiswe ngokoMthetho i- Sexual Offences and Related Matters Amendment Act, ka-2007 (uMthetho uNo.32 ka-2007);
- (f) engumzali kodwa engesona isakhamuzi saseNingizimu Afrika futhi engenayo imvume yokuhlala kuleli yesikhashana kumbe unomphela;
- (g) engasangeni esigabeni samalungu awamele ngalesi sikhathi sokhetho; noma
- (h) ubulungu bakhe ibumisile iNhloko Yomnyango ngokweSigaba 18A soMthetho noma ngokwanoma yimiphi eminye imithetho esebenzayo.

(2) Ilungu liphuma esigungwini uma-

(a) lingahlangabezani nalokho okudingekayo okubalulwe ebinzaneni 4 (1);

(b) likhishwa ngokwebinzanyana (1);

- (c) lesula;
  - (d) ledlula emhlabeni;
  - (e) seliphuthe emihlanganweni yesigungu esilawula isikole yaze yamibili (2)ilandelana ngale kokuletha isixoliso esibhaliwe;
  - (f) likhishwa ngokwesigaba 18 A soMthetho.
  - (g) lithinteka ngenxa yokwehla kwenani labafundi abamukeliwe elingamaphesenti ayishumi (10%) noma ngokungaphezulu njengalokhu kuchaziwe ebinzaneni 2(6)(b);
  - (h) ubudlelwane buhoxiswe yinhlangano eyayimqokile ukuba angene esigungwini esilawula isikole.
- (3) Uthishanhloko kumele-
- (a) ngazo zonke izikhathi aqinisekise ukuthi isigungu esilawula isikole sakhiwa ngendlela efanele ngokwalesi Saziso.
  - (b) kungakapheli izinsuku eziyisihlanu (5) azile ukuthi ilungu alisakulungele ukuba yilungu, azise ngokubhaliwe iMenenja yeSiyingi ngalelo lungu elingasakulungele ukuba sesigungwini esilawula isikole.
- (4) Uma usumukeliwe lo myalelo ongenhla ngokwebinzana (3), iMenenja yeSiyingi ephethe lesi sikole esithintekayo, kumele ibhale zingakapheli izinsuku ezinhlanu (5) ithole lowo myalelo, yazise iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda ngalelo lungu okubonakala ukuthi akusamele libe sesigungwini esilawula isikole.
- (5) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda kumele -
- (a) siqinisekise le mininingwane yomyalelo ngokwebinzana (4) zingakapheli izinsuku ezinhlanu (5) sithole lo myalelo;
  - (b) uma le mininingwane isiqinisekisiwe, kumele sibhalele lelo lungu silazise ukuthi alisafanelwe ukusebenza esigungwini esilawula isikole; siphinde
  - (c) siqinisekise ukuthi lelo lungu liyaphuma esigungwini

Ukuqokwa Kwesikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe

6. (1) INhloko yoMnyango kumele iqoke iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe, iSekela Lesikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe kanye noMsizi Wesikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe.
- (2) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe kumele -
- (a) siqinisekise ukuthi ukhetho lukhangiswa ngokuvulelekile;
  - (b) sengamele ukuqokwa komsebenzi oyedwa (1) noma ngaphezulu abasebenza eMnyangweni ukuze bazokwelekelela ngenkathi kuqhubeka ukhetho, njengeBasizi Bezikhulu Ezibhekele Ukhetho Lwesifundazwe;
  - (c) siqinisekise ukuthi konke kuyahambisana nomthetho kanye nezinqubo ezimaqondana nokhetho;
  - (d) siblele izinsizakusebenza ukuze kuqhutshwe ukhetho lwesigungu esilawula isikole olungenazihibe futhi nolukhululekile;
  - (e) siqinisekise ukuthi izinsiza kanye nenqubo zokuqeqesha abasebenzi besifunda kanye nabesikole abazobhekela ukhetho kuhamba njengalokhu kuhleliwe;

- (f) senze futhi sihlizweke izibonelo zomumo wawo wonke amaphepha azodingeka ngenkathi yokhetho;
  - (g) sixazulule ukushayisana kwemibono ngokumaqondana nokhetho isikole noma ihhovisi lesifunda esingakwazanga ukukuxazulula;
  - (h) sihlanganise uhlu lwazo zonke izikole ezisesifundazweni;
  - (i) siqaphe futhi sihlale uhlelo lokhetho esifundazweni;
  - (j) siqokelele amagama neminingwane yokuxhumana yezigungu ezilawula izikole eziqala ukusebenza;
  - (k) senze uphenyo njengalokhu kuyalele iNhlolo Yomnyango; futhi
  - (l) siqaphe ukwaziswa ngemisebenzi kanye nenqubo yokuziphatha kwamalungu amasha esigungu esilawula isikole.
- (3) ISekela Lesikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe kanye noMsizi waso balekelela Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe ekwenzeni imisebenzi yaso.

Ukuqokwa Kwezikhulu Ezibhekele Ukhetho Lwezifunda

7. (1) INhlolo Yomnyango kumele ngokubhaliwe iqoke iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda, iSekela Lesikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda kanye noMsizi Wesikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda.
- (2) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda kumele -
- (a) sengamele ukuqokwa komsebenzi oyedwa (1) kumbe abangaphezu koyedwa abasebenza eMnyangweni ukuze balekelele ngenkathi kuqhubeka ukhetho, basebenze babengabasizi besikhulu esibhekele ukhetho lweSifunda ;
  - (b) sihlale konke okumaqondana nokhetho lwesifunda;
  - (c) sengamele ukuqokwa kwezikhulu ezibhekele ukhetho ezikoleni;
  - (d) siqinisekise ukuhambelana nenqubo yokhetho;
  - (e) sinike izeluleko Ezikhulwini Ezibhekele Ukhetho Esikoleni maqondana nesu eliphakanyisiwe kanye nokuqhutshwa kokhetho esifundeni kanye nokubona ukuthi luqhutshwa ngendlela okuvunyelwene ngayo;
  - (f) sakhe uhlelo lokusingatha ukuze kuqaliswe ukusebenza kwemithethonqubo yesifundazwe;
  - (g) siqinisekise ukuthi isikole ngasinye sineSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni ngokuhambelana nemithethonqubo yesifundazwe, nokuthi kusungulwa amathimba engamele ukhetho;
  - (h) siqinisekise ukuthi bonke abasebenzi ababhekele ukhetho abasebenza esikoleni bayaqeqeshwa ngokunzulu futhi bayazi ukuthi yini okumele bayenze ngokwezikhundla abanikwe zona;
  - (i) siqinisekise ukuthi bonke abasebenzi ababhekele ukhetho bathola izaziso zokhetho lwesifundazwe kanye neminye imibhalo emqoka kusenesikhathi;
  - (j) siqinisekise ukuthi ukukhankasela ukhetho kwenziwa njengalokhu kuhleliwe;
  - (k) siqinisekise ukuthi konke ukuqhubeka kokhetho kuqashwa ngeso lokhozi;
  - (l) siqinisekise ukuthi amagama kanye neminingwane yokuxhumana yabantu abaqokelwe ukuba sezigungwini ezilawula izikole kugcwaliswa emafomini afanele bese ehanjiswa uthishanhlolo ehhovisi lesifunda kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa (7) kade kuwukhetho;
  - (m) siqinisekise ukuthi amafomu eminingwane afanele ayatholakala kuthishanhlolo futhi ahanjiswa esifundeni kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa (7) kade kunomhlango wokuqala lapho abangene esigungwini beqokiwe;
  - (n) sixazulule ukushayisana kwemibono emaqondana nesinqumo esingeke saxazululeka ezingeni lesikole;
  - (o) sakhe uhlu lweminingwane yamalungu amasha aqokiwe ezigungu ezilawula izikole bese eluhambisa eSikhulwini Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe; futhi

- (p) sihlanganise umbiko obhaliwe wesifunda omaqondana nokhetho bese siwuhambisa eSikhulwini Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe.
- (3) ISekela Lesikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda kanye nomsizi waso bazokwelekelela iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda lapho senza imisebenzi eqondene naso;
- (4) ISekela Lesikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda kanye nomsizi waso banganikeza izeluleko iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda nganoma yiluphi udaba oluphathelele nokhetho.

Ukuqokwa kweZikhulu Ezibhekele Ukhetho Lwezikole

8. (1) INhloko Yomnyango kumele ngokubhalwe phansi iqoke iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni lapho kuzokhethwa abazali, othisha, abasebenzi kanye nabafundi abasemkhandlwini wabafundi ukuze babe ngamalungu esigungu esilawula isikole ngokumaqondana nesikole sikahulumeni.
- (2) Uthishanhloko angeke aqokelwa ukuba iSikhulu Esibhekele Ukhetho esikoleni lapho esebenza khona.
- (3) ISikhulu Esibhekele Ukhetho esikoleni kumele ngokubhalwe phansi siqoke umsebenzi noma uthisha oyedwa (1) kumbe ngaphezulu abaqashwe uMnyango noma abaqashwe yisigungu esilawula isikole ukuze balekelele ngenkathi yokhetho babe ngabasizi beSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni.
- (4) ISikhulu Esibhekele Ukhetho esikoleni kumele sengamele yonke imihlangano emaqondana nokhetho kubandakanya nokhetho lokuchibiyela kanye nokuqokwa kwabazongena ezikhundleni esigungwini esilawula isikole. Ezimweni ezithile, lapho ISikhulu esibhekele ukhetho lwesikole singekho ukuba kube yisona esengamela nanoma yimuphi umhlangano oqondene nokhetho, iNhloko yoMnyango ingaqoka ngokubhalwe, phansi esinye ISikhulu Esibhekele Ukhetho lweSikole ukuba sengamele lowo mhlangano omaqondana nokhetho.
- (5) ISikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kanye nomsizi waso angeke kube yibo abaphakanyiswayo kumbe abaphakamisayo noma abavumelana nalowo ophakanyiswayo;
- (6) Imisebenzi Yesikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni–
- (a) ukuxhumana nothishanhloko ukuze siqinisekise ukuthi isaziso esinikeza yonke imininingwane yosuku, isikhathi kanye nendawo yomhlangano wokuphakanyiswa kwabazongenela ukhetho kanye nomhlangano omaqondana nokhetho silungiswa futhi sithunyelwa wuthishanhloko;
- (b) ukuqinisekisa ukuthi kunendawo efanele yokubambela umhlangano wokuphakanyiswa kwabazongenela ukhetho kanye nowokhetho;
- (c) ukuqinisekisa ukuthi ithimba elengamele ukhetho lwesikole liyazi ngenqubo yokhetho okumele ilandelwe futhi kuyahanjiswana nemithetho eqondene;
- (d) ukungenelela nokuxazulula nanoma yikuphi ukungaboni ngaso linye ngosuku lokhetho;
- (e) nokuhambisa imiphumela yokhetho ehhovisi lesifunda; kanye
- (f) ukwengamela umhlangano obizelwe ukuqokwa kwamalungu azongena esigungwini esilawula isikole;

Iqophelo Elamukelekile Lokuziphatha Kwezikhulu Ezibhekele Ukhetho Lwesifundazwe, Lwezifunda noLwezikole

9. (1) Ngaphandle kokubukela phansi amazinga amukelekayo okuziphatha, amandla kanye nemisebenzi okwamukelekile okuhlizekelwe eMthethweni kanjalo nakweminye imithetho

nezinqubomgomo, izikhulu ezibhekele ukhetho Lwesifundazwe, Lwezifunda noLwezikole kumele -

- (a) zisebenze ngobuqotho nangokuzihlonipha;
  - (b) zisebenze ngokungenzeleli;
  - (c) zazi ngenqubo yokhetho kanye nemithetho esebenzayo;
  - (d) zengamele ukhetho ngokwemithetho yesifundazwe;
  - (e) zisebenzisane nabaphathi besikole kanye nalabo abangabaphathi ngokumaqondana nokhetho;
  - (f) zilawule ukhetho ngendlela enganakwenzelela nenobulungiswa;
  - (g) zibhekane ngendlela enenhlonipho nanoma yiziphi izinkinga ezingaqhamuka;
  - (h) zibe nenhlonipho nokuzinikela; futhi
  - (i) zingenzi okungale kwalokho ezijutshelwe ukuba zikwenze.
- (2) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sisayine isivumelwano sokuzibophezela ekungadalulini izimfihlo ngaleyo ndlela enqunye iNhloko Yomnyango ngaphambi kokuba siqale ukwenza imisebenzi yaso.
- (3) Ukuziphatha kwabasebenzi bomnyango abaqokwe baba yizikhulu ezibhekela ukhetho kulawulwa yimithetho kanye nezinqubomgomo zalowo mnyango othintekayo.

Uhlu Lwabavoti

10. (1) Uthishanhloko kumele ahlele uhlu lwabavoti oluphathelele nalaba abalandelayo -
- (a) abazali;
  - (b) othisha;
  - (c) abasebenzi; kanye
  - (d) nabafundi bomkhandlu omele abafundi;
- (2) Uhlu lwabavoti kumele lume kanje –
- (i) uhlu lwabavoti lohlaka lwabazali kumele lwenziwe luthathiselwa kurejista yesikole yokubhaliswa kwabafundi. Abavoti abafanelekile ukuvota yilabo bantu abavela kurejista yesikole yokubhaliswa kwabafundi noma abangabuveza ubufakazi bokuthi bangabazali njengalokhu kuchaziwe eMthethweni. Abazali ababili (2) kuphela bengane abafanelekile ukuvota.
  - (j) uhlu lwabavoti lohlaka lothisha kumele luqathe bonke othisha abasebenza kuleso sikole esithintekayo;
  - (k) uhlu lwabavoti lohlaka labasebenzi kumele luqathe bonke abasebenzi abaqashwe kulesi sikole; futhi
  - (l) uhlu lwabavoti lohlaka lwabafundi kumele luqathe wonke amalungu e-RCL.
- (3) Le migomo elandelayo kumele uthishanhloko ayibheke lapho emukela ubufakazi bobuzali bomuntu okumele enze imisebenzi yomzali wangempela, yongumzali okhulisa umfundi, yongumbheki osemthethweni noma yomuntu onelungelo elisemthethweni lokuhlala nomfundi ezimweni lapho ababalulwe ngenhla besaphila-
- (a) izizathu zalowo muntu zokuzibophezela ukwenza imisebenzi yalaba ababalulwe ngenhla;
  - (b) okunguyena ohlala nomfundi;
  - (c) lapho bakhe abantu abenza imisebenzi yabazali bangempela, yabazali abakhulisa abafundi, yababheki abasemthethweni noma yomuntu onelungelo elisemthethweni lokuhlala nomfundi;
  - (d) ukuba seduze naleso sikole kwemizi yabantu okubhekiswe kubo ebinzeni (3)(c) esingenhla;

- (e) ukwenziwa kwemisebenzi okubalulwe lapha ngenhla kumele kungagcini nje ngokunikeza umfundi imali futhi kumele kubhekelelwe nanokufunda komfundi lowo kanye nezidingo zosuku nosuku kanjalo nokumeseka umfundi;
  - (j) ukubamba iqhaza jikelele kanye nomsebenzi womuntu owenza imisebenzi maqondana nomfundi yabantu ababalulwe ebinzaneni (3)(c) ngenhla;
  - (k) uma kungukuthi umfundi unezinye izingane zakwabo esikoleni kufanele kubhekwe ukuthi ubani owenza imisebenzi yobuzali kulezi ezinye izingane zakwabo. Imininingwane ehlinzekiwe maqondana nalezi ezinye izingane zakwabo kumele iqhathaniswe nale enikeziwe emaqondana nalo mfundi othintekayo;
  - (h) ubuhlobo bomuntu onakekela lowo mfundi;
  - (i) uthishanhloko kumele enze uphenyo olufanele emphakathini ukuqinisekisa ukuthi umphakathi ubani omazi engumzali walowo mfundi;
  - (n) nanoma yiyiphi enye incazelo ezwakalayo yomuntu owenza imisebenzi yalaba ababalulwe ngenhla;
  - (o) kufanele kubhekwane nodaba ngalunye ngokulucophelela luze lube luyagculisa futhi uthishanhloko kumele aqinisekise ukuthi ukuthatha kwakhe izinqumo kuyafana uma emukela umuntu othile ngokuthi ungumzali.
- (4) Uthishanhloko kumele kusasele okungenani izinsuku eziyishumi nane (14) kube umhlangano omaqondana nokhetho aphathise abafundi incwadi ehambisana nefomu eliqondene eya kubazali ebamema ukuba beze bazohlola uhlu lwabavoti oselukhona futhi bezoletsha imininingwane emisha esikoleni, uma kunesidingo.
- (5) Bonke labo abanabantu ababaphakamisayo noma abavumelana nohlu lwabaphakanyisiwe kanye nabaphakanyisiwe kumele kube abantu ababhalwe ohlwini lwabavoti ngokwezinhlanga abaphakanyiselwe kuzona esigungwini esilawula isikole.
- (6) Nanoma yini okumele ilungiswe ohlwini lwabavoti kumele ithunyelelwe kuthishanhloko kusasele okungenani izinsuku eziyisikhombisa (7) ngaphambi kosuku lokhetho.

Isaziso somhlangano wokuphakamisa abazongenela ukhetho nowokhetho

11. (1) Uthishanhloko wesikole esizosingatha umhlangano omaqondana nokhetho kumele abhekelele ukuthi abavoti kuzobalungela yini uma ebhala izaziso ebeka usuku, isikhathi kanye nendawo yomhlangano wokuphakanyiswa kwabazongenela ukhetho kanjalo nokhetho
- (2) Ukuqokwa nokukhethwa kohlaka lothisha, lwabasebenzi kanye nolwe-RCL kumele kube ngaphambi kokhetho lwabazali.
- (3) Uthishanhloko wesikole kumele akhiphe amakhophi esaziso somhlangano wokhetho kusasele okungenani izinsuku eziyishumi nane (14) ngaphambi komhlangano wokuqala omaqondana nokhetho.
- (4) Uthishanhloko kumele aqinisekise ukuthi-
- (a) unikeza bonke abafundi ikhophi yesaziso somhlangano omaqondana nokhetho esiya kubazali, aze asho nangomlomo ukuba banikeze abazali babo;
  - (b) unikeza othisha ikhophi yesaziso somhlangano wothisha omaqondana nokhetho;
  - (c) unikeza abasebenzi ikhophi yesaziso somhlangano wabasebenzi omaqondana nokhetho;
  - (d) unikeza ilungu ngalinye le-RCL ikhophi yesaziso somhlangano we-RCL omaqondana nokhetho;
  - (e) uyalele ukuba amakhophi alezo zaziso abekwe noma achonywe endaweni ebonwa yinoma ubani esikoleni futhi ezindaweni ezifanele nezihanjelwa yiningi zomphakathi; futhi
  - (f) asabalalise izaziso nganoma yiyiphi indlela ezohambelana nomphakathi waleso sikole inqobo nje uma ingezothikameza amalungelo omphakathi waleso sikole.
- (5) Uthishanhloko kumele aqinisekise ukuthi –

- (a) izaziso zibhalwa ngolimi olusetshenziswa kuleso sikole futhi uma kunokwenzeka zibhalwe nangolimi olusetshenziswa emakhaya abafundi; futhi
  - (b) bonke abazali bayakhuthazwa ukuba babambe iqhaza okhethweni.
- (6) Lapho kunokwenzeka kuba khona isikole esisha esivulwayo ngenkathi yokusebenza kwesigungu esilawula isikole, kuyobe-ke sekufanela ukuthi umhlangano omaqondana nokhetho lwesikole esisha ubanjwe zingakapheli izinsuku ezingamashumi ayisithupha (60) sivuliwe leso sikole.

Ilungelo Lokuvota

12. (1) Wonke umzali ogama lakhe likhona ohlwini lwabavoti -
- (a) unelungelo lokuvotela abazali abazongena esigungwini esilawula isikole; futhi
  - (b) angavotela kanye (1) kuphela lowo ophakanyisiwe ngokwesibalo esibekiwe samavoti esilingana nenani labazali okumele baqokwe.
- (2) Bonke othisha abaqashwe kuleso sikole, kubandakanya nothishanhloko -
- (a) banelungelo lokuvotela othisha; futhi
  - (b) bangavotela kanye (1) kuphela lowo ophakanyisiwe ngokwesibalo esibekiwe samavoti esilingana nenani lothisha okumele baqokwe.
- (3) Yilowo nalowo msebenzi osebenza kuleso sikole -
- (a) unelungelo lokuvotela umsebenzi; futhi
  - (b) angavota kanye (1) kuphela
- (4) Lapho isikole sinomsebenzi oyedwa (1) kuphela, lowo msebenzi unelungelo lokuqokwa abe yilungu lesigungu esilawula isikole.
- (5) Wonke amalungu e-RCL -
- (a) anelungelo lokuvotela amalungu asohlakeni lwabafundi; futhi
  - (b) angavotela kanye (1) kuphela lowo ophakanyisiwe ngokwesibalo esibekiwe samavoti esilingana nenani labafundi okumele baqokwe.
- (6) Akuvumelekile ukuba omunye umuntu avote esikhundleni somunye.

Ikhoramu Yomhlangano Wokuphakamisa amagama kanye Nowokuvota

13. (1) Ikhoramu engamaphesenti ayishumi nanhlanu (15%) yabavoti abasohlwini lwabavoti kumele ihlangane ngaphambi kokuba kuqalwe umhlangano wokuphakamisa amagama kanye nowokuvota.
- (2) Uma ikhoramu okubhekiswe kuyo ebinzaneni (1) ingahlangani, -
- (a) kumele umhlangano uchithwe bese kuhlelwa kabusha umhlangano wesibili ozokuba ngolunye usuku sekwedlule izinsuku eziyisikhombisa (7) kodwa kungabi sekwedlule eziyishumi nane (14) lo mhlango uchithiwe; futhi
  - (b) uthishanhloko kumele ahambisane nemigomo kanye nemibandela ebekwe ebinzaneni 11(4) (a)-(f).
- (3) Iziphakamiso ezibhaliwe ezamukelwe ngaphambi kokuchithwa komhlangano ziyobe sezihlanganiswa nanoma yiziphi ezinye ezibhaliwe eziyokwamukelwa emhlanganweni oyohlelwa kabusha.

- (4) Isaziso esimaqondana nomhlangano wesibili ohlelwe kabusha kumele sibalule ukuthi angeke isadingeka ikhoramu kulo mhlango okungwesibili.

Ukuphakanyiswa Kwamagama eMhlanganweni Wokhetho

14. (1) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele siqoke ngokubhalwe phansi lowo ozoba ngumsizi weSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni ukuze abe unobhala emhlanganweni futhi abhale amaminithi akho konke okuqhubeka emhlanganweni.
- (2) Ngaphandle kwezingqapheli zokhetho kanye nabasizi bezikhulu ezibhekele ukhetho esikoleni, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni angeke savumela nanoma yimuphi umuntu ongeyena umvoti ukuba athamele umhlangano noma sivumele ukuqokwa komuntu ongafanelekile ukungenela ukhetho ngokwebinza 2.
- (3) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sicele abavoti ukuba bahlinzeke ubufakazi obuhlonza ububona okungumazisi, iphasiphothi esemthethweni noma ubufakazi bokuba yisakhamuzi okwesikhashana kumbe okonomphela, kulabo abangebona abakuleli laseNiningizimu Afrika.
- (4) Ngaphambi kokuqhubeka kokuqokwa kwamalungu esigungu esilawula isikole, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sazise abavoti lokhu okulandelayo -
- (a) ukuthi isikhathi saleso sigungu esilawula isikole esikhona sesiphelile futhi amalungu asazisiwe ngokusemthethweni;
  - (b) ukuthi umhlangano omaqondana nokhetho ungumhlangano ovalekile;
  - (c) ukuthi izimiso zebinza 5, ziveza umuntu ongabufanele ubulungu besigungu esilawula isikole;
  - (d) inani labantu abazovotelwa;
  - (e) ukuthi zonke iziphakamiso kumele zesekelwe ngumzali, uthisha, umsebenzi noma umfundi omele i- RCL, lokho okunokwenzeka, onelungelo lokuvota;
  - (f) ukuthi ngesikhathi kwenziwa iziphakamiso, abavoti kumele babheke ukumeleleka futhi kumele baqinisekise ukuthi iziphakamiso zimeleleke ngokobulili, ngokobuhlanga futhi uma kunokwenzeka, zibandakanye ukuphakanyiswa kwabaphila nokukhubazeka;
  - (g) ukuthi umvoti unelungelo elilodwa (1) lokuvotela isikhundla ngasinye (1) okumele sigcwaliswe;
  - (h) ukuthi ukuvota kuzoba yimfihlo; kanye
  - (i) nokuthi kuvumelekile ukufakwa kwezikhalo njengalokhu kuchaziwe ebinzeni 25.
- (5) Ngesikhathi sekwenziwa iziphakamiso, Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele –
- (a) sinqume futhi sihlele isikhathi sokwenziwa kweziphakamiso;
  - (b) sazise abavoti ngaleso sikhathi esihleliwe;
  - (c) sivumele ukuba kube nesikhathi esanele sokwenziwa kweziphakamiso zalabo abazongenela ukhetho; futhi

- (d) sikhombise ukuthi isikhathi sokwenziwa kweziphakamiso sesivaliwe.
- (6) Umuntu angaphakanyiswa engekho, inqobo nje –
- (a) uma lowo omphakamisayo nowesekela lowo muntu ophakanyiswayo bekhona emhlanganweni futhi kumele agcwalise ifomu lokwenza isiphakamiso; futhi
  - (b) uma ophakanyiswayo ethumelela uthishanhloko isiqinisekiso esibhaliwe sokwamukela ukuphakanyiswa.
- (7) Ifomu lokwenza isiphakamiso eligcwaliswe yilowo ophakamisa umuntu, osekelayo kanye nophakanyiswayo kumele lamukelwe yiSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa (7) futhi kungabi ngaphansi kwamahora angamashumi amabili nane (24) ngaphambi kokuqala komhlangano.
- (8) Emhlanganweni omaqondana nokhetho, lowo ongenela ukhetho angaphakanyiswa ngomlomo -
- (a) ngumzali womfundi ofunda esikoleni maqondana nesikhala ngokuhambisana nebinza 4(a);
  - (b) nguthisha oqashwe yisikole esithintekayo maqondana nesikhala ngokuhambisana nebinza 4(b);
  - (c) ngumsebenzi oqashwe yisikole esithintekayo maqondana nesikhala ngokuhambisana nebinza 4(c);
  - (d) ngumfundi omele i- RCL ngokuhambisana nebinza 4(d), lokho okunokwenzeka, inqobo nje uma omunye umzali, uthisha, umsebenzi noma umfundi omele i- RCL, lokho okunokwenzeka, esekela isiphakamiso futhi nomuntu ophakanyisiwe esho emhlanganweni ngomlomo noma ngokubhaliwe, uma engekho, ukuthi ukulungele ukuba yilungu lesigungu esilawulayo, uma eqokwa.
- (9) ISikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele–
- (a) sinikeze umuntu ophakamise ozongenela ukhetho ithuba lokwethula emhlanganweni lowo ozongenela ukhetho futhi anikeze izizathu zokumphakamisa; noma
  - (b) sivumele lowo ophakanyisiwe ukuba azethule emhlanganweni.
- (10) Ngenkathi kwenziwa iziphakamiso, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sicubungulise ngokuqokwa bese sichitha ukuphakanyiswa kwanoma yimuphi umuntu –
- (a) ongaphakanyiswanga ngokuhambisana nebinza 14;
  - (b) ongafanelekile ngokwebinza 5; noma
  - (c) ongaligcwalisanga ifomu lokwenza isiphakamiso ngaphandle uma lowo omele ukhetho elethe ubufakazi obubhaliwe eSikhulwini Esibhekele Ukhetho Esikoleni obushoyo ukuthi lowo ophakanyisiwe uyazinikela ekubeni yilungu lesigungu esilawula isikole futhi uyahlangabezana nayo yonke imibandela ehambisana nokuba yilungu.
- (11) ISikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele simemezele amagama abaphakanyisiwe, ukuphakanyiswa kwabo osekwamukeliwe, bese sibayalela ukuba bagcwalise ngendlela efanele amafomu okuphakanyiswa.
- (12) Uma isibalo sesisonke sabaphakanyisiwe, ukuphakanyiswa kwabo sekwamukeliwe –
- (a) singaphansi kwenani lamalungu adingekayo maqondana nohlaka oluthile, kumele emva kwezinsuku eziyisikhombisa (7) kodwa zingakapheli eziyishumi nane (14) kubizwe omunye umhlangano lapho kuzoqokwa abaphakanyiswayo bokwengeza;

- (b) silingana nenani lamalungu adingekayo maqondana nohlaka oluthile, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni simemezele ngokusemthethweni ukuthi bonke abaphakanyisiwe sebefana nabakhethiwe; noma
- (c) singaphezulu kwenani lezikhala ezikhona, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni ngokushesha emva kokuvalwa kokwenziwa kweziphakamiso, sibhale phansi amagama abazongenela ukhetho lapho ezokwazi ukubonwa yiwona wonke umuntu okhona emhlanganweni bese silungisa amaphepha okuvota.

(13) Esikoleni lapho kunomsebenzi oyedwa kuphela, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni simazise lowo msebenzi ukuthi usekhethelwe ukuba abe yilungu lesigungu esilawula isikole.

Ukuvota Emhlanganweni omaqondana Nokhetho

15. (1) Umvoti ngamunye uvotela isikhundla ngasinye (1) okumele sigcwaliswe esigungwini esilawula isikole, kanye kuphela.
- (2) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele silungise amaphepha okuvota futhi kumele-
- (a) siqinisekise ukuthi wonke amaphepha okuvota anesitembu sesikole noma yiluphi olunye uphawu oluhlonzayo okuvimbela ukuba amaphepha okuvota kungenziwa okungafanele kuwona; futhi
  - (b) sichaze inqubo yokhetho, inani elilinganisiwe labaphakanyisiwe abazovotelwa ngokunjalo nokuthi kuzovotwa kanjani, okungaba ngokufaka uphawu (x), noma kusetshenziswa izinombolo noma ngokubhala amagama.
- (3) Umvoti okhona kumele akhombise igama lalowo omele ukhetho amphakamisayo noma amagama abazongenela ukhetho abaphakamisayo ephepheni lokuvota alinikezwe yiSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni ngokwebinzana (2)(b).
- (4) Umuntu onelungelo lokuvota kumele abhale ngokuyimfihlo ivoti lakhe ephepheni lokuvota bese efaka lelo phepha lokuvota eligoqiwe ebhokisini noma kwesinye isiqukathi esivaliwe esihlinzekelwe lokhu.
- (5) Umuntu ongakwazi ukufaka uphawu lwevoti lakhe ephepheni lokuvota njengalokhu kuchaziwe ebinzaneni (3), angacela ngomlomo eSikhulwini Esibhekele Ukhetho Esikoleni ukuba alekelelwe ukuze afake uphawu eduze kwalowo amkethayo ofanele ephepheni lokuvota.
- (6) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni, phambi komsizi waso, kumele sisize nanoma yimuphi umuntu ophila nokukhubazeka kumbe nanoma yimuphi umuntu, ngenxa yanoma yisiphi isizathu, ongakwazi ukufaka uphawu lwevoti lakhe.
- (7) Isicelo sokusizwa kanye nokugcwaliswa kwephepha lokuvota okuchazwe ebinzaneni (5) kumele kwenziwe esithe endaweni ehlonzwe yiSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni maqondana nalokhu kodwa khona lapho endaweni okuvotelwa kuyona.
- (8) Uma kwenzeka iphepha lokuvota lonakala ngephutha ngenkathi umuntu evota, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele -
- (a) sinikeze lowo muntu elinye iphepha lokuvota elinenombolo efanayo nalelo elonakele futhi libhalwe ukuthi "duplicate";
  - (b) sigcine lelo phepha lokuvota elonakele futhi libhalwe ukuthi "spoilt" (lonakele);
  - (c) sibhale phansi ephepheni eliqondene nalokho wonke amaphepha okuvota onakele; futhi
  - (d) sigcine irekhodi lalawo maphepha okuvota onakele nawamaphepha okuvota nawo wonke amaphepha anemininingwane emaqondana nokhetho.
- (9) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele singawemukeli amaphepha okuvota –

- (a) angenaso isitembu sesikole noma uphawu oluhlonzayo njengalokhu kuchaziwe ebinzaneni (2)(a);
  - (b) anezimpawu (x) eziningi ezifakiwe ezingaphezu kwezikhala ezikhona esigungwini esilawula isikole;
  - (c) anegama lomuntu kumbe abantu abangazange baphakanyiswe; noma
  - (d) agcwaliswe ngendlela engacacisi ukuthi yimuphi umuntu ophakanyisiwe ovotelwayo noma abantu abaphakanyisiwe abavotelwayo.
- (10) Emva kokuba bonke abavoti sebevotile, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kanye nabasizi baso kumele babale amavoti phambi kwezingqapheli zontathu (3) eziqokwe yilabo abasemhlanganweni ukuba baqaphe ukubalwa kwamavoti.
- (11) Esimweni lapho abavotelwa bethole amaphuzu alinganayo, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sithathe isinqumo ngokuba kuphonswe phezulu uhlamvu lwemali bese kunqunywa ukuthi ozonqoba uzohlonzwa ngokuthi ukhethe ikhanda (head) kumbe isisila (tail) sohlamvu lwemali.
- (12) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele simemezele imiphumela emhlanganweni omaqondana nokhetho futhi simemezele labo abavotelwe bathola amavoti amaningi abazoba ngamalungu esigungu esilawula isikole.
- (13) Inani lamavoti umuntu alitholile kulolu khetho alinqumi umphumela wokuqokelwa izikhundla ngokwebinza 17.
- (14) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele siyalele abafundi ukuba bafunde okuqukethwe isigaba 32 soMthetho ochaza kabanzi ngesimo samalungu asemancane ngokweminyaka esigungu esilawula isikole.

Ukuqokwa Kwamalungu

16. (1) Uthishanhloko kumele athumelele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda isithasiselo esicacisa ngokwakheka kwesigungu esilawula isikole kusasele izinsuku ezingamashumi amabili nanye (21) ngaphambi kosuku lokhetho, njengoba kubekiwe kuSheduli A.
- (2) Uthishanhloko kumele athumele isimemo kusasele okungenani izinsuku eziyishumi nane (14) ngaphambi komhlangano, ameme laba abalandelayo bazoqoka amalungu azobamela njengoba kuchaziwe esigatshaneni 4(g) kuya ku - (k) -
- (a) izinhlangotho zabaxhasi, uma zikhona;
  - (b) izinhlangotho zabazali babafundi abanezidingo ezikhethekile zemfundo, uma zikhona;
  - (c) izinhlangotho zabantu abaphila nokukhubazeka, uma zikhona;
  - (d) abantu abaphila nokukhubazeka abakhona emphakathini, uma bekhona; kanye
  - (e) nongoti emkhakheni wezemfundo emikhakheni efanele yemfundo yabanezidingo ezikhethekile;
- (3) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sibe ngusihlalo womhlangano futhi siphathe uhlelo lomhlangano obalulwe ebinzaneni (2).
- (4) Emhlanganweni, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sikhuphe umyalelo wokuthi –
- (a) izinhlangotho ezihambele umhlangano, kumele zihlonze abantu abazozimela esigungwini esengamele isikole ngokweSithasiselo esishiwo ebinzaneni (1).

- (b) izinhlangano kumele zihlinzeke ngemininingwane ephelele yabantu abaqokiwe kuhlanganisa igama, ikheli, izinombolo zokuxhumana kanye nekheli le-imeyili;
- (c) uma ilungu eliqokiwe lihoxa ekubeni yilungu lenhlangano, inhlangano kumele ibhale phansi –
- (i) yazise isigungu esengamele isikole ngesimo salelo lungu;
  - (ii) ihoxise ukuqokwa kwalowo muntu;
  - (iii) iqoke omunye ozoyimela khona manjalo; futhi
  - (iv) ihlinzeke ngegama kanye neminingwane ephelele okukhulunywa ngayo ebinzaneni (4)(b) ngenhla.
- (d) kungaqokwa ongoti abangaphezu koyedwa kuye ngokwezidingo zesikole.
- (5) Lo mhlango okukhulunywa ngawo ebinzaneni (2) yiwona okumele wandulele umhlangano wokhetho lwabazali.
- (6) Inani lamalungu aqokwe ngaphansi komyalelo (2) akufanele leqe kumalungu amahlanu (5).
- (7) Uma sebemukeliwe abantu abaqokiwe ngokomyalelo (2) kanye nokuba nesiqiniseko sokuthi labo bantu bakwamukele ukuqokwa kwabo ukuba babe amalungu esigungu esilawula isikole, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele ngaleso sikhathi sazise labo bantu abaqokiwe maqondana nokuqokelwa kwabo ekubeni amalungu esigungu esilawula isikole.

Ukuqokwa Kwamalungu Ngokwezikhundla

17. (1) Ngosuku lomhlangano wabazali, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni singabiza umhlangano ngenhloso yokuqoka amalungu ngokwezikhundla uma -
- (a) isaziso sezinsuku eziyishumi nane (14) ngokwebinzana 11(3) esathunyelelwa abazali, othisha, abasebenzi kanye nabafundi abamele i-RCL sibandakanya neminingwane ethi kuzoba nomhlangano wokuqokwa kwamalungu ngokwezikhundla ngosuku lokuqokwa kwabazali; futhi
  - (b) imigomo yekhoramu yomhlangano wokuqala kuhanjiswa nayo.
- (2) Uma umhlangano wokuqoka amalungu ngokwezikhundla ungahlalanga ngokwebinzana (1), kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sibize umhlangano wokuqala wesigungu esilawula isikole kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa (7) emva kosuku lomhlangano wokuqokwa kwabazali.
- (3) ISikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sengamele yonke imihlangano yokuqoka amalungu ngokwezikhundla. Ngaphambi kokuqokwa kwamalungu ngokwezikhundla, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sazise amalungu esigungu esilawula isikole –
- (a) imisebenzi yamalungu ngokwezikhundla zawo; kanye
  - (b) nesidingo sokuqinisekisa ukuthi ukumeleleka kuyabhekiswazi ekuqokweni kwamalungu ngokwezikhundla.
- (4) Emhlanganweni wokuqala wesigungu esilawula isikole amalungu kumele aqoke ngokuvota ngokuyimfihlo -
- (a) usihlalo;
  - (b) isekela likasihlalo;
  - (c) umgcinimafa; kanye

- (d) nonobhala
- (5) Nanoma yiliphi ilungu lesigungu esilawula isikole elikhethelwe kumbe eliqokelwe kwesinye salezi zikhundla okukhulunywa ngazo ngaphansi komyalelo 4(a), 4(f), 4(g), 4(h), 4(i) no 4(j) lingaba wusihlalo wesigungu esilawula isikole.
  - (6) Isikhathi sokusebenza kwabasezikhundleni siwunyaka owodwa (1) kuphela.
  - (7) Uma sekuzophela isikhathi sokusebenza kwalabo abasezikhundleni zesigungu, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sisingathe ukhetho lwamalungu azongena ezikhundleni zesigungu azosebenza ngonyaka olandelayo.
  - (8) Ilungu elisesikhundleni lingabuye liqokwe futhi emva kokuba sekuphele isikhathi sokusebenza kwalo.
  - (9) Ngokwesicelo sesigungu esilawula isikole, uthishanhloko angajuba omunye wabasebenzi bakhe ukuba alekelele umgcinimafa kanye nonobhala wesigungu esilawula isikole.
  - (10) Uma, ngenxa yanoma yisiphi isizathu kuvuleka isikhala kwesinye sezikhundla, kumele isigungu esilawula isikole, emhlanganweni wokuqala emva kokuvuleka kwesikhala leso siqoke omunye wamalungu aso ukuba avale leso sikhala leso sikhathi sokusebenza esisasele kuze kungene esinye isigungu.
  - (11) Uthishanhloko, kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) emva kokhetho, kumele ahambise eNhlokweni Yomnyango imininingwane yalabo abangene ezikhundleni kubandakanya amagama, izinombolo zomazisi, izinombolo zocingo kumbe zamaselula, izinombolo zamafeksi, amakheli kanye namakheli e-imeyili, njengalokhu kudingeka.

Ukwedluliselwa kwemisebenzi emalungwini amasha

18. (1) Uthishanhloko, njengalokhu emele iNhloko yoMnyango esigungwini esilawula isikole, kumele engamele uhlelo lokwedluliselwa kwemisebenzi emalungwini amasha, zingakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) kuqokwe amalungu amasha.
- (2) Amalungu asephuma esigungwini esilawula isikole kumele anikezele wonke amabhuku aphathelene nesigungu esilawula isikole emalungwini amasha.
- (3) Isitifiketi esigunyaziwe sokwedluliselwa kwemisebenzi emalungwini amasha esikhombisa amabhuku alinganiselwe okumele adluliselwe, kufanele sikhishwe futhi sisayinwe yibo bobabili ozihlalo ophumayo nongenayo, uthishanhloko kanye neMenenja Yesiyingi.
- (4) Uthishanhloko wesikole sikahulumeni kumele agcwalise isitifiketi sokudluliselwa kwemisebenzi emalungwini amasha asihambise eSikhulwini Esibhekele Ukhetho Esifundeni, zingakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) zokuqokwa kwamalungu.

Ukhetho Olubanjwa Usuku Lonke

19. (1) Isikole, uma kunezizathu eziphoqayo futhi ngokuvumelana kwesigungu esilawula isikole, singanquma ukuba kubanjwe ukhetho usuku lonke esikhundleni sokubamba umhlangano omaqondana nokhetho, uma -
  - (a) lokho kwenza ngokwehlukile kuzofezekisa okuhle okumaqondana nomphakathi waleso sikole kanjalo nesikole, futhi kuzokwenza ukuba kube nabavoti abaningi abakwazi ukuthi bavote;
  - (b) lokho kwenza ngokwehlukile kungeke kubandlulule ngokungenasidingo nanoma yibaphi abavoti kumbe ithimba labavoti elithile;

- (c) kuhlinzekwe ngokwanele uhlelo lokuqokwa kwamalungu.
- (2) Lapho isigungu esilawula isikole siqoka ukubamba ukhetho usuku lonke, kumele uthishanhloko –
- kusasele okungenani izinsuku ezingamashumi amabili nanye (21), athumele isaziso esibhaliwe sokhetho eNhlakweni yoMnyango esifaka isicelo sokunikezwa imvume yosuku lokhetho;
  - ahlinzeke ngezizathu eziphoqayo ukuba aqoke ukubamba ukhetho usuku lonke esikhundleni sokuluqhuba emhlanganweni omaqondana nokhetho;
  - ahlinzeke ngobufakazi bokuba khona kwezingqapheli kanye nethimba elengamele ukhetho ngalolo suku lonke lokhetho;
  - ahlinzeke ngobufakazi bokubakhona kwezinsizakusebenza zokwenza iziphakamiso kanye nokhetho ngalolo suku lonke lokhetho; futhi
  - ahlinzeke ngobufakazi bokuthi ukufunda nokufundisa esikoleni angeke kwaphazamiseka ngenkathi kuqhutshwa ukhetho ngalolo suku.
- (3) Ngaphambi kokuba kukhishwe imvume yokubamba ukhetho usuku lonke kunoma yisiphi isikole, kumele iNhlakweni yoMnyango ibhekisise izihlinzeko zebinzana (2) futhi kumele igcandise ukuthi konke okudingekayo okuqondene nokhetho isikole sihlangebezene nakho.
- (4) Isinqumo seNhlakweni yoMnyango kumele isikole saziswe ngaso kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) isicelo sesikole samukeliwe.
- (5) Ngaphambi kosuku lokhetho, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele siqinisekise ukuthi –
- isikole sigunyazwe ngokubhaliwe yiNhlakweni Yomnyango ukuba sibambe ukhetho usuku lonke;
  - lukhona uhlelo losuku lokhetho;
  - bonke abaphakanyisiwe bayithumelile imininingwane yabo esikoleni futhi sekumi ngomumo ukuba kubekwe kumbe kuchonywe ngaphandle esiteshini sokuvota;
  - isikhathi sokuvala sizozivumela izingqapheli kanjalo nethimba elengamele ukhetho ukuba bakwazi ukuya emakhaya; futhi
  - ngesikhathi sokuvala, isikole sinaye umuntu okhona esiteshini ozogcina ngokuphephile amabhuku asetshenziwe maqondana nokhetho.

Ukwenziwa Kweziphakamiso zoSuku Lonke Lokhetho

20. (1) Lapho iNhlakweni Yomnyango inikeze isikole imvume yokubamba ukhetho usuku lonke, kumele kulandelwe lolu hlelo lokwenziwa kweziphakamiso olulandelayo -
- uthishanhloko kumele enze izaziso zomhlangano wokwenziwa kweziphakamiso futhi kumele asho usuku, indawo kanye nesikhathi salowo mhlango wokwenza iziphakamiso; futhi
  - kumele izaziso zomhlangano wabazali wokwenziwa kweziphakamiso zithunyelwe futhi zichonywe ezindaweni ezizobonwa uwonkewonke esikoleni kanye nasemphakathini kusasele okungenani izinsuku ezingamashumi amabili nanye (21) kube wusuku lokhetho.
- (2) Uthishanhloko kumele aqinisekise ukuthi –
- ikhophi yesaziso somhlangano wokwenziwa kweziphakamiso kanye namafomu okwenza iziphakamiso kunikezwa bonke abafundi kusasele okungenani izinsuku ezingamashumi amabili nanye (21) kube wusuku lokhetho, futhi batshelwe nangomlomo ukuthi banikeze abazali babo izaziso kanye namafomu okwenza iziphakamiso; noma

- (b) ikhophi yesaziso kanye namafomu okwenza iziphakamiso kumele kuthunyelelwe abazali babo bonke abafundi ngeposi kusasele okungenani izinsuku ezingamashumi amabili nanye (21) kube wusuku lokhetho; noma
- (c) zombili izindlela zokwazisa zisetshenziswe, inqobo nje uma abazali kanye namalungu omphakathi bengeke babe senkingeni yokuthi azifinyeleli kubona; futhi
- (d) isaziso kanye namafomu okwenza iziphakamiso kumele, uma kunokwenzeka, kubhalwe ngolimi olusetshenziswa esikoleni kanye nangolimi olusetshenziswa emakhaya abafundi ukuze kuqinisekiswa ukubandakanywa kwawo wonke umuntu.
- (3) Isaziso kumele sazise abazali ukuthi ifomu lokwenziwa kweziphakamiso kumele ligcwaliswe futhi lisayinwe yilowo ophakanyiswayo, ophakamisayo kanye nowesekayo bese libuyiselwa esikoleni ezinsukwini eziyishumi nane ngaphambi kokuba kube umhlangano wokwenziwa kweziphakamiso futhi kumele libandakanye imininingwane yophakanyiswayo okuningwe esigatshaneni (7).
- (4) Ngenkathi kuqhubeka umhlangano wokwenziwa kweziphakamiso, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sihambisane nebinza elimaqondana nekhoro kanye nohlelo lokwenziwa kweziphakamiso okuchazwe ezigatshaneni 13 no 14 ngokulandelana.
- (5) Ophakanyiswayo angaphakanyiswa futhi esekwe kuphela umuntu osohlakeni olufanayo nalolo alumele lowo ophakanyiswayo.
- (6) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele siqinisekise ukuthi nanoma yimuphi umuntu ofanelekile ukuba aphakanyiswe futhi ofunayo ukuphanyiswa uvumelekile ukuba abambe iqhaza ohlelweni lokwenziwa kweziphakamiso futhi lowo muntu alethe imininingwane yakhe ebalula -
- (a) igama nesibongo sakhe;
- (b) amagama kanye nezigaba izingane zakhe ezikuzo esikoleni;
- (c) umsebenzi awenzayo kanye nekhono analo kumbe isipiliyoni;
- (d) umbiko oshoyo ukuthi uyafaneleka ukuba yilungu lesigungu esilawula isikole njengalokhu kuchaziwe ebinzeni 4; kanye
- (e) nombiko wakhe obalula umthelela angabanawo esikoleni.
- (7) Emhlanganweni wokwenziwa kweziphakamiso, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sicele ukuba sihlinzekwe ngemininingwane yabo bonke abaphakanyisiwe.
- (8) Emva kokwenziwa kweziphakamiso, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sicubungule futhi sichithe ukuphakanyiswa kwanoma yimuphi ophakanyisiwe -
- (a) ukuphakanyiswa kwakhe okungasekelwanga muntu;
- (b) ongefanelekile ukungenela ukhetho;
- (c) ongagcwalisanga futhi ongalibuyisanga ifomu lokwenza isiphakamiso kanye nemininingwane yakhe njengalokhu kuyalelwe; futhi
- (d) ongakhombisanga ukuthanda ukusebenza esigungwini esilawula isikole.

- (9) Uma inani labaphakanyisiwe lingaphansi kwenani lamalungu elidingekayo esigungwini esilawula isikole, kumele kuthunyelwe isaziso kubazali kucelwe ukuba kuphakanyiswe amanye amagama.
- (10) Uma inani labaphakanyisiwe lilingana nenani lamalungu elidingekayo esigungwini esilawula isikole, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni simemezele ukuthi bonke abaphakanyisiwe sebengamalungu akhethiwe ngokusemthethweni futhi asizobakhona isidingo sokuba kube nosuku lokhetho.
- (11) Uthishanhloko kumele ngokubabhalela abazali, abazise ngomphumela womhlangano wokwenziwa kweziphakamiso oningwe ebinzaneni (10) futhi abazise ukuthi angeke kusadingeka ukuba kube nosuku lokhetho, kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa emva kokwenziwa kweziphakamiso.
- (12) Uma inani labaphakanyisiwe lingaphezulu kwenani lamalungu elidingekayo esigungwini esilawula isikole, kumele uthishanhloko ngokubabhalela abazali abazise amagama kanye neminingwane echaza abaphakanyisiwe abamukeliwe. Emva kwalokho kuyobe sekubanjwa ukhetho losuku lonke lapho kuyovotwa ngokuyimfihlo.
- (13) Uthishanhloko kumele kusasele okungenani izinsuku eziyisikhombisa kube wusuku lokhetho anikeze abazali iminingwane echaza abaphakanyisiwe.
- (14) Akekho umuntu oyokwenza izaba zokuhlela uhlelo lokwenziwa kweziphakamiso ngendlela yokuthi kuzoba yinani kuphela lamalungu elidingekayo ukuze agweme ukhetho futhi lesenzo siyothathwa ngokuthi ukhetho olungahambanga ngendlela efanele njengalokhu kuchaziwe ebinzeni 25.

Ukuvota Okhethweni Losuku Lonke

21. (1) Isaziso sokhetho losuku lonke kumele sithunyelwe abazali ezinsukwini eziyishumi nane (14) emva komhlangano wokwenziwa kweziphakamiso.
- (2) Kuyovotwa ngokuyimfihlo futhi kumele kusetshenziswe lolu hlelo lokuvota olulandelayo -
- (a) bonke abavoti abafanelekile ukuvota, amagama abo avela ohlwini labavoti, ayabhekwa bese eyaphawulwa ngokudwebela ohlwini lolo;
- (b) abavoti abadinga ukuvota ngokuyisipesheli kubandakanya kodwa kungagcini ngabantu abadala, abaphila ngokukhubazeka noma abakhulelwe bayasizwa, ngale kokubandlulula abanye abavoti;
- (c) abavoti amagama abo angatholakali ohlwini lwabavoti lwaleso sikole angeke bavunyelwe ukuba bavote;
- (d) umvoti ofaneleke ukuvota ofikile esiteshini wenziwa yonke imicikilisho yokuhlonza iminingwane yakhe yokuvota (isb. Igama lomvoti liyaphawulwa ngokudwetshelwa ohlwini lwabavoti);
- (e) abavoti abangakwazi ukufeza zonke izidingo zokhetho angeke bavunyelwe ukuvota;
- (f) bonke abavoti banikezwa amaphepha okuvota afanele;

- (g) izicelo zokusizwa ezenziwa ngabavoti abangakwazi ukufaka omaka emaphepheni abo okuvota ngenxa yananoma yisiphi isizathu, bayosizwa kubhekwane nabo ngokushesha;
  - (h) uhlelo lokuvotisa kanye nabasebenzi abavotisayo kuqashwa ngendlela yokuthi kuhlinzekwa imininingwane eyanele neyiqiniso ukuze kugcinwe kahle konke okuqhubekayo futhi ukuze kubelula ukungenelela ngesikhathi uma kudingeka;
  - (i) ukuphikisa kwabavoti kubhalwa phansi bese kuthathwa isinqumo ngako ngokulandela uhlelo lokuxazulula ukushayisana kwemibono;
  - (j) ukuxhumana ngendlela efanele phakathi kwabavoti, abasebenzi kubandakanya nanoma yibaphi abanye ababambe iqhaza, abangeyona ingxenye yokhetho, ukuze kuhlonishwe isithunzi somuntu kanye nokuqhakambisa ukubekezelelana;
  - (k) ukuhlonza izinkinga ezinokuqubuka noma ezikhona bese zihlaziywa ngokubheka umthelela ezizoba nawo okhethweni kanjalo nokuqhamuka nezisombululo ezingasiza;
  - (l) ukuxazululwa kwezinkinga kuya ngokubhekwa kwesimo futhi kufanelekile ukubhekana nezinkinga ngendlela efanele;
  - (m) indlela yokuxazulula izinkinga ayikhuthaze ukusebenza kahle kwesiteshi sokuvota, kufezekise umgomo wokhetho olukhululekile nolungachemile futhi akumele nangaphansi kwananoma yisiphi isimo kuphucwe ilungelo lokuvota umvoti onelungelo lokuvota; futhi
  - (n) uhlelo nenqubo yokuvota kuvulelekile ezingqaphelini eziqokwe ngokusemthethweni ngabazali okumele ziqaphe ukhetho ngaphandle kokuluphazamisa.
- (3) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni singakha isu uma lingekho ibhokisi lamavoti elisemthethweni. Ibhokisi lamavoti kumele livalwe ngci emva kukuba izingqapheli sezibonile zakuqinisekisa ukuthi alinalutho.

Ikhoramam Yekhetho Losuku Lonke

22. (1) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sinqume isikhathi sokuqala nokuvalwa kokuvota futhi kumele sikhombise lezi zikhathi esazisweni esithunyelelwe abazali.
- (2) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele siqinisekise ukuthi amaphepha okuvota okuvotiwe kuwona alingana namaphesenti ayishumi nanhlanu (15%) adingekayo ukuze kuqale ukuba kubalwe.
- (3) Uma amavoti engafinyelelanga kumaphesenti ayishumi nanhlanu (15%) ekhoramam adingekayo, kuyobe-ke kusho ukuthi akuzokubalwa. Okusho ukuthi kumele uthishanhloko anqume olunye usuku lokuvota futhi lolo suku kuyomele abazali baziswe ngalo kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa (7) kusuka osukwini lokuvota lolo oluthathe usuku lonke.
- (4) Iziphakamiso ezibhalwe phansi ezamukelwa ngaphambi kokuchithwa kwalolu khetho losuku lonke zizofakwa nazo zihlanganiswe nanoma yiziphi ezinye ezintsha ezibhaliwe eziyokwamukelwa ngesikhathi kuhlelwa kabusha olunye usuku lokuvota oluyothatha usuku lonke.
- (5) Ukhetho olulandelayo oluyothatha usuku lonke kumele lubanjwe emva kwe zinsuku eziyisikhombisa kodwa kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) kusukela osukwini lokuchithwa kwalolu olunye ukhetho.

- (6) Ngosuku lokhetho lwesibili, kumele ukubalwa kwamaphepha okuvota kuqhubeke emva kokuba ukuvota sekuvaliwe noma ngabe ikhoramu ayihlangananga

Ukubalwa Kwamaphepha Okuvota

23. (1) Uma isiteshi sihlanganise amaphesenti ayishumi nanhlano (15%) noma uma kuwusuku lokhetho lwesibili oluthathe usuku lonke, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni siqinisekise ukuthi –
- (a) ukubalwa kuvuleleke nasezingqaphelini kanye nakulabo abakade bengenele ukhetho;
  - (b) konke ukungavumelani maqondana nokubalwa kwamavoti kubhalwa phansi ngendlela efanele;
  - (c) igama lalowo nalowo ongenele ukhetho kanye nenani lamavoti avotelwe ngawo kumenyenzelwa kakhulu ukuze kuzwe izingqapheli;
  - (d) ifomu elibhalwe izibalo zamaphepha okuvota liyagcwaliswa; nokuthi
  - (e) lisayiniwe ipheshana lemiphumela.
- (2) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele silinqabe iphepha lokuvota –
- (a) elingenaso isitembu sesikole noma uphawu oluhlonza isikole.
  - (b) elinezimpawu (x) eziningi ezifakiwe, ezingaphezu kwenani lezikhala ezikhona esigungwini esilawula isikole;
  - (c) elinegama lomuntu kumbe abantu abangaphakanyisiwe; noma
  - (d) eligcwaliswe ngendlela elingacacisi kahle ukuthi kuvotelwa bani ophakanyisiwe kumbe obani abaphakanyisiwe.
- (3) Lapho inani lamavoti labantu abaphakanyisiwe ababili noma ngaphezulu lilingana futhi okuzothikameza umphumela wesiteshi, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sizokuxazulula ngokuphonsa phezulu uhlamvu lwemali, ukuze kubonakale ozonqoba kulaba bobabili ababenamaphuzu alinganayo. Lolu hlelo lokuhlukana abalinganile ngamaphuzu kumele lwenziwe ngokuvulelekile futhi ngokuvumelana kwabangenele ukhetho abakhona lapho.
- (4) Lapho iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sinqabe iphepha lokuvota njengalokhu kuchaziwe ebinzaneni (2), kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni sichazele bonke abangenele ukhetho abakhona lapho, futhi kumele sinikeze abangenele ukhetho ithuba lokubona lelo phepha lokuvota esilinqabayo uma befuna kubenjalo.
- (5) Nanoma yimuphi ongenele ukhetho okhona lapho angasiphikisa isinqumo Sesikhulu Esengamele Ukhetho Esikoleni sokubalwa kwamavoti noma sokunqaba iphepha lokuvota, yize kunjalo, yiSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni esiyothatha isinqumo esingumnqamula juqu.
- (6) Imininingwane emaqondana nalokho kuphikisa kumele ibhalwe emva kwephepha lokuvota lelo okuphikiswana ngalo futhi kuvele nasembikweni omaqondana nokhetho oyobhalwa yiSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni.
- (7) Uma kunokwenzeka kuba nokungeneliseki ngokuthi iSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni siyehluleka ukuxazulula okuthile kumele kulandelwe inqubo yokuxazulula ukushayisana kwemibono okuchazwe ebinzeni 25.

- (8) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni kumele sazise abangenele ukhetho kanye nezingqapheli imiphumela futhi sisho labo abathole amavoti amaningi abaqokelwe ukuba amalungu esigungu esilawula isikole futhi sazise ngokusemthethweni ngendlela efanele labo abadle umhlanganiso.
- (9) Wonke amaphepha aphaathelene nokhetho kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho siwabhale ngokucacile futhi kumele sibhale usuku lokhetho kanye nako konke okuqukethwe kulawo maphepha futhi lawo maphepha kumele agcinwe ephephile esikoleni okungenani kuze kuphele ihlandla lokusebenza kwaleso sigungu esilawula isikole.

Ukusebenza Kwalesi Saziso

24. Ngaphandle uma kuhlinzekelwe ngokwehlukile kulesi saziso, zonke ezinye izindaba ezihlinzekelwe kulesi saziso ziphathelene nomhlangano omaqondana nokhetho lwezigungu ezilawula izikole siyosebenza ezikoleni ezinquma ukubamba ukhetho usuku lonke.

Ukuxazululwa Kokungaboni Ngaso Linye

25. (1) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesikole siyonquma maqondana nazo zonke izindaba eziphathelene nokuphakanyiswa kanye nokuqokwa kwabaphakanyisiwe bazo zonke izigaba.
- (2) Konke ukungaboni ngaso linye okuphathelene nokhetho kumele kubikwe esikhulwini esibhekele ukhetho lwesikole.
- (3) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesikole sizozama ukuxazulula konke ukungaboni ngaso linye ngendlela engenakwenzelwa nenobulungiswa. Isinqumo saso ngenkathi yokhetho singunqamulajuqu.
- (4) Umvoti noma umuntu obengenele ukhetho lwesigungu esilawula isikole ongagculisekile yisinqumo seSikhulu Esibhekele Ukhetho Esikoleni angafaka isikhalo esibhaliwe asiqondise eSikhulwini Esibhekele Ukhetho Esifundeni kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa (7) kube nomhlangano omaqondana nokhetho uma enezinsulo zokuthi inqubo efanelwe ukulandelwa ayizange ilandelwe ngenkathi kuqhubeka ukhetho.
- (5) (a) Uma umvoti noma umuntu obengenele ukhetho lwesigungu esilawula isikole enolwazi lwanoma yikuphi okungenziwanga ngendlela okhethweni kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa angazisa iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda ngokuthi asibhalele asazise lokho okungenziwanga kahle.
- (b) Uma isikhalo, ngenxa yanoma yisiphi isizathu, sifakwe sekwedlule izinsuku eziyisikhombisa (7) kodwa zingakapheli izinsuku ezingamashumi ayisishiyagalolunye (90) kade kunokhetho, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda siphanye ngaleso sikhalo futhi sithathe izinyathelo ezifanele.
- (c) Nanoma yisiphi isikhalo esitholwe emva kokuba isikhathi sesiphelile esiyizinsuku ezingamashumi ayisishiyagalolunye (90) emva kokhetho, iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda uyosiphanya futhi abhekane naso kuphela uma eyalelwe yiNhloko Yomnyango ukuba enze njalo.
- (6) Ekwamukeleni isikhalo, noma ulwazi maqondana nokungahambanga kahle ngokhetho kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda sijube isekela laso kumbe umsizi waso ukuba enze uphenyo kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) futhi enze izincomo azithumele kusona.
- (7) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda emva kophenyo singamemezela ukuthi ukhetho kube olungahambanga kahle futhi singabe sesimemezela ukuba kubuye kubanjwe olunye ukhetho uma sigculisekile ukuthi -

- (a) inqubo obekumele ilandelwe ayizange ilandelwe; noma
  - (b) kube khona okungalungile okwenziwe ngesikhathi kuqhutshwa ukhetho; futhi
  - (c) umphumela wokhetho kungabe usho okunye okwehlukile uma ngabe bekungekho okungalungile okwenziwe noma uma inqubo obekumele ilandelwe iye yalandelwa.
- (8) Uma nanoma yimuphi umvoti kumbe umuntu ongenele ukhetho lwesigungu esengamele isikole ekhala ngesinqumo seSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda, angadlulisela isikhalo sakhe maqondana naleso sinqumo eNhlokweni Yomnyango kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) ethole ngesinqumo lesa seSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda.
- (9) INhloko yoMnyango kumele -
- (a) isedlulisele eSikhulwini Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa (7) isamukele lesa sikhalo;
  - (b) icele iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe ukuba siphanye futhi silungise umbiko onezincomo kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) isikhalo sedluliselwe kuso; futhi
  - (c) icubungule izincomo ezisembikweni oningwe ebinzaneni (9)(b), ithathe isinqumo bese lesa sinqumo sayo yazise lowo ofake isikhalo kanye neSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda ngokubhalwe phansi kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) yamukele lowo mbiko ovela eSikhulwini Esibhekele Ukhetho Lwesifundazwe.
- (10) Isinqumo seNhloko Yomnyango singumunqamulajuqu.

Okwenziwayo Emva Kokhetho

26. (1) Emva kokhetho kanye nokuqokwa kwamalungu esigungu esilawula isikole, uthishanhlolo kumele -
- (a) kungakapheli izinsuku eziyisikhombisa (7) zomhlangano omaqondana nokhetho, azise ngokubhalwe phansi, ilungu ngalinye elikhethiwe noma eliqokiwe ngokukhethwa noma ngokuqokwa kwalo futhi lesa saziso kumele sithunyelwe ngefeksi, ngeposi, nge-imeyili noma sihanjiswe ngesandla;
  - (b) ngokubhalwe phansi azise iSikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesifunda ngemininingwane yokhetho, kubandakanya usuku lokhetho, amagama, izinombolo zomazisi, izinombolo zokuxhumana, ezefeksi kanye namakheli awo wonke amalungu akhethiwe naqokiwe;
  - (c) afake ezimvilophini yonke imininingwane ebhaliwe kubandakanya namaphepha okuvota asetshenziswe kulolo khetho bese zivalwa ngci lezo zimvilophi;
  - (d) aqinisekise ukugcinwa ngokuphephile kanye nobumfihlo bayo yonke imininingwane ebhaliwe ephathelene nokhetho okungenani kuze kuphele ihlandla lokusebenza kwaleso sigungu esilawula isikole;
  - (m) ahambise kuMqondisi wehhovisi lesifunda amakhophi ayo yonke imininingwane ebhaliwe ephathelene nokhetho ukuze kugcinwe kahle kuze kuphele ihlandla lokusebenza kwaleso sigungu esilawula isikole;
  - (n) ahambise kuMqondisi wehhovisi lesifunda ifomu elinqunyelwe ukusetshenziswa eliqukethe amagama namakheli abantu abaqokwe baba amalungu esigungu esilawula isikole;
  - (g) ahambise kuMqondisi wehhovisi lesifunda okungaba umbiko wokuphikiswa kwemiphumela yokhetho noma umbiko onemininingwane yokuphikiswa kwemiphumela yokhetho obhalwe efomini elisetshenziswayo i- Election Declaration Form;
  - (h) aqinisekise ukuthi ifomu lemininingwane eliqukethe imininingwane yelungu ngalinye lesigungu esilawula isikole elisanda kuqokwa lihanjiswa kuMqondisi wehhovisi lesifunda kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) emva kokumenyezela kwemiphumela yokhetho; futhi

- (i) azise uMqondisi wehhovisi lesifunda nganoma yiluphi ushintsho lobulungu besigungu esilawula isikole kungakapheli izinsuku eziyishumi nane (14) kube khona lolo shintsho ukuze kuqinisekiswa ukuthi imininingwane egciniwe iyiqiniso futhi ifanele.
- (2) UThishanhloko kanye noMqondisi Wesifunda bayoqinisekisa ukuthi yonke imininingwane eqondene namalungu esemabhukwini aqondene nokhetho kanye neminye imibhalo ephathelene namalungu esigungu esilawula isikole igcinwa iphephile futhi iyimfihlo ukuze kuqinisekiswa ukuvikelwa kwemininingwane yabantu equkethwe kuleyo mibhalo.

Ukhetho Lokuchibiyela

27. (1) Esigungwini esilawula isikole, kuba nesikhala uma ilungu –
- (a) lishiya isigungu ngokubhaliwe;
  - (b) lidlula emhlabeni;
  - (c) likhishwa ekubeni sesigungwini njengalokhu kuchaziwe ebinzeni 5
  - (d) lingezi emihlanganweni yesigungu esilawula isikole ize ibe mibili (2) noma ngaphezulu ngaphandle kokubhala isixoliso sokungabi bikho.
  - (e) likhishwa esikhundleni ngokuhambelana nezimiselo zenqubo yokuziphatha echazwe esigabeni 18A soMthetho; noma
  - (f) lingasengeni esigabeni samalungu elisimele ngaleso sikhathi sokhetho;
- (2) Kufanele isikhala simenyezwe uma kungukuthi isibalo sabafundi abamukeliwe siye senyuka ngamaphesenti ayishumi (10%) noma ngaphezulu njengalokhu kuchaziwe ebinzaneni 2 (6)(a).
- (3) Ukhetho lokuchibiyela kumele lubanjwe uma kungukuthi –
- (a) inani lamalungu ohlaka lwabazali asesigungwini esilawula isikole linciphile lalingana nenani noma laba ngaphansi kwesamba sesisonke samalungu amanye esigungu esilawula isikole;
  - (b) ilungu lohlaka lwamalungu esigungu esilawula isikole okubhekiswe esigabeni 24 soMthetho lingasamelelekelele esigungwini esilawulayo.
- (4) Isikhulu Esibhekele Ukhetho Lwesikole kumele sisingathe ukhetho lokuchibiyela kungakapheli izinsuku ezingama - 90 kuvuleke isikhala.
- (5) Uma, noma kunini, isibalo sabazali singedluli esibalweni samanye amalungu anamagunya okuvota esehlangene, isigungu esilawulayo kufanele ngesikhathi kusalindwe ukhetho lokuchibiyela siqoke abazali abanamalungelo okuvota.
- (6) Uma kuvuleka isikhala esikhathini engaphezu kwezinyanga eziyisithupha (6) ngaphambi kokuphela kwehlandla lesigungu esilawulayo esivele sikhona, kumele iSikhulu Esibhekele Ukhetho sisingathe ukhetho lokuchibiyela ngokulandela imigomo nemibandela ebalulwe ebinzeni 11.
- (7) Uma isikhala sivuleka sekusele izinyanga ezingaphansi kwezinyisithupha (6) ngaphambi kokuphela kwesikhathi esibekelwe ukusebenza kwesigungu esilawula isikole ngenxa yokushiya kwelungu elithile, kumele lolohlaka oluthintekile luqoke ozolekelela ngokuba kuvote iningi ukuze kugcwaliswe isikhala leso kuze kuphele isikhathi esibekelwe ukusebenza kwesigungu esilawula isikole.
- (8) Ilungu elifakwe ngenhloso yokuzokwelekelela elibalulwe ebinzaneni (7) ngenhla lithatha ilungelo lokuvota lalelo lungu elishiyele.

- (9) ILungu eliqokwe ngokuhambisana nalesi sigaba liba yilungu ngalelo hlandla elingakapheli lalelolungu elingene ezicathulweni zalo inqobo nje uma lisafanelekile.

ISigungu Esilawula Izikole Ezimbili noma Ngaphezulu

- 28.** (1) ILungu Lesigungu Esiphezulu (UNgqongqoshe Wesifundazwe) linganquma ukuthi ukulawulwa kwezikole zikahulumeni ezimbili (2) noma ezingaphezulu kumele kwethweswe isigungu esilawulayo esisodwa uma kuzoba ngokubhekelela imfundo ezikoleni ezithintekayo.
- (2) ILungu Lesigungu Esiphezulu ngeke lakwenza lokhu okubalulwe ebinzeni (1) ngaphandle uma -
- (a) linikeze isaziso kuGazethi yeSifundazwe ngokumaqondana nenhloso yalo yokwenza lokhu;
- (i) linikeze izinhlangothi ezinentshisekelo ithuba lokwenza izethulo ezibhaliwe esikhathini esiyizinsuku ezingekho ngaphansi kwezingamashumi amathathu (30); futhi
- (j) lizicubungule ngokuzibhekisisa zonke iziphakamiso.

Ukuhlakazwa Kwesigungu Esilawula Isikole

- 29.** (1) ILungu Lesigungu Esiphezulu lingasihlakaza isigungu esilawula isikole uma -
- a) isikole singasabenzi kahle, sivaliwe, sibeka impilo engcupheni kumbe sinokubeka nanoma ngubani engozini kuleso sikole;
- b) isikole sihlanganiswa nesinye, sivalwa, kuhlukaniswa phakathi isikole kumbe nanoma yikuphi okunye ukuhlelwa kwabusha kwesikole okwenzekayo;
- c) libona ukuthi lesi sigungu asisawumelele umphakathi isikole esabe sakhelwe wona; noma
- d) ngenxa yokulawula ngendlela engafanele, isikole sesingasasebenzi futhi uhlelo lokufundisa nokufunda lungasaqhubeki kuleso sikole.
- (2) Ngokwamukelwa emhlanganweni wabazali bebonke kwesiphakamiso esenziwe abazali abasohlakeni lwabazali abavotile abangekho ngaphansi kwamaphesenti ayishumi nanhlanu (15%) sokungasabethemi ubuholi besigungu, iLungu Lesigungu Esiphezulu lingasihlakaza isigungu esilawula isikole.
- (3) ILungu Lesigungu Esiphezulu lingahlakaza nanoma yisiphi isigungu esilawula isikole esingasalawuleki, esingasasebenzi kumbe nganoma yisiphi esinye isizathu elibona kufanelekile ukuba lenze njalo futhi nangokukhathalela imfundo eSifundazweni.
- (4) ILungu Lesigungu Esiphezulu ngeke lasihlakaza isigungu esilawula isikole, ngokwamabinzana (1), (2) noma (3), ngaphandle uma —
- (a) liyokwazisa leso sigungu esilawulayo esithintekayo ngenhloso yaso yokusihlakaza;
- (b) liyonikeza leso sigungu esilawula isikole ithuba elanele lokwenza izethulo zokuthi kungani kungafanele alihlakaze;
- (c) liyozicubungulisisa kahle lezo zethulo ezenziwe; futhi
- (d) enikeze ngokubhaliwe isaziso ngesinqumo esingumnqamulajuqu esigungwini esilawula isikole emva kokucubungulisisa izethulo

Ukunikezelwa Kwamandla

30. INhloko yoMnyango ngokubhaliwe inganikezela kunanoma yimuphi umsebenzi oqashwe ngaphansi koMnyango imisebenzi kanye namandla ejutshwe ukuba iyenze kumbe iwasebenzise ngokwalesi saziso.

Ukuchithwa Kwesaziso

31. Lapha kuchithwa iSaziso seSifundazwe uNo. 12 esishicilelwe kwiGazethi yeSifundazwe saKwaZulu-Natali uNo. 1326 mhla ziyisishiyagalolunye kuNdasa ka-2015

UMTHANDENI ERICK DLUNGWANA**ILungu Lesigungu Esiphezulu Lesifundazwe saKwaZulu-Natali elibhekele Ezemfundo****ISHEDULI A****UKUBUNJWA KWESIGUNGU ESILAWULA ISIKOLE SABAFUNDI ABAKHUBAZEKILE SIKAHULUMENI NGOKOHLORO NESIBALO SABAFUNDI ESAMUKELIWE**

Inani lamalungu aqokiwe akufanele libe ngaphezulu kwamalungu amahlanu (5). Lokhu kuyonqunywa yisikole ngokwezimo isikole leso esibhekene nazo.

Uhlobo Lwesikole	Abafundi Abamukelwe Esikoleni	Uthishanhlolo	Inani Lamalungu Othisha	Inani Lamalungu Abafundi, Uma kungenzeka	Inani Lamalungu Abasebenzi	Inani Lamalungu Abazali, Uma kungenzeka	Amalungu Aqokwe ngokwezinhloko ezicaciswe ngaphansi kwesigaba 24	Inani Selilonke Lamalungu
Isikole Samabanga Aphansi	Kusuka ku-1 kuya e-149	1	2	0	1	5	5	14
Isikole Samabanga Aphansi	Kusuka e-150 kuya phezulu	1	3	0	1	6	5	16
Isikole samabanga Aphezulu	Kusuka ku-1 kuya e-149	1	2	1	1	6	5	16
Isikole samabanga Aphezulu	Kusuka e-150 kuya phezulu	1	3	2	1	8	5	20
Isikole esiyinhlanganisela yamabanga	Kusuka ku-1 kuya e-149	1	2	2	1	7	5	18
Isikole esiyinhlanganisela yamabanga	Kusuka e-150 kuya phezulu	1	3	2	1	8	5	20